

**Η χερσόνησος
Καστράκι.
Δεξιά, σιδερένια
καττύματα. 500-475
π.Χ. Αρχαιολογικό
Μουσείο Ναυπλίου.**

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ

ΑΡΓΟΛΙΔΑ

ΑΡΧΑΙΑ ΑΣΙΝΗ

ΓΕΩΡΓΙΑ ΗΒΟΥ

Αρχαιολόγος

→ **Η αρχαία Ασίνη απέχει περίπου 15' από το Ναύπλιο. Από εκεί, μέσω της λεωφόρου Ασκληπείου κινούμαστε ανατολικά έως τον κόμβο της Αγίας Ελεούσας, όπου επιλέγουμε την έξοδο προς Τολό/ Δρέπανο. Αφού διασχίσουμε το χωριό Ασίνη, ακολουθούμε την έξοδο προς Καστράκι / Αρχαία Ασίνη.**

- 1 Άποψη της χερσονήσου Καστράκι από τα δυτικά.
- 2 Η κύρια πρόσβαση προς την ακρόπολη, πριν από την έναρξη του έργου ΕΣΠΑ.

Η διαδρομή από το Ναύπλιο ως την αρχαία Ασίνη.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Το εντυπωσιακό φυσικό τοπίο της χερσονήσου Καστράκι, η γοητεία που αποπνέει το όνομα της Ασίνης, οφειλόμενη σε μεγάλο βαθμό στο ποίημα του νομπελίστα ποιητή Γ. Σεφέρη, και τα αποτελέσματα της αρχαιολογικής έρευνας οδηγούν πλήθος επισκεπτών στο λόφο που ταυτίζεται με τον πυρήνα της αρχαίας Ασίνης. Σ' αυτό συμβάλλει καθοριστικά το γεγονός της γειτνίασης της θέσης με τουριστικά θέρετρα της Αργολίδας, καθώς η αρχαία Ασίνη βρίσκεται μόλις 1 χλμ. ανατολικά του παραθεριστικού οικισμού του Τολού, ανάμεσα σε δύο πολυσύχναστες παραλίες του Αργολικού κόλπου, την Ψιλή Άμμο στο Τολό και την παραλία της Πλάκας στο Δρέπανο.

Η καταστροφή μεγάλου μέρους των αρχαιοτήτων κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου καθιστούσε μέχρι λίγα χρόνια πριν την επίσκεψη στο λόφο μια όμορφη, φυσιολατρική περιήγηση, η οποία ενείχε στοιχεία περιπέτειας, εάν λάβει κανείς υπόψη του τα απόκρημνα σημεία του βραχώδους τοπίου και την οργιωδή βλάστηση που κάλυπτε μονοπάτια, στρατιωτικά ορύγματα και τα λιγοστά αρχαία κατάλοιπα. Οι εργασίες που πραγματοποιήθηκαν τα τελευταία χρόνια από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Αργολίδας, στο πλαίσιο του ενταγμένου στο ΕΣΠΑ έργου «Ασίνη-Ακρόπολη Αρχαίας Ασίνης, Αναμόρφωση Αρχαιολογικού Χώρου Καστράκι», διαμόρφωσαν έναν αρχαιολογικό χώρο, όπου τα ισχνά πια ίχνη της μακραίωνης ανθρώπινης παρουσίας στην περιοχή ανασυστάθηκαν με συμβατικά και σύγχρονα μέσα. Συνειδητή επιλογή του προγράμματος ήταν η ισότιμη παρουσίαση της πρόσφατης ιστορίας του αρχαιολογικού χώρου, με κομβικά σημεία τις σουηδικές ανασκαφές της δεκαετίας του 1920 και την κατάληψη του λόφου από τα ιταλικά στρατεύματα κατοχής κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Παράλληλα ο συνολικός σχεδιασμός των παρεμβάσεων ενσωμάτωσε τις απαραίτητες εγκαταστάσεις για τη λειτουργική οργάνωση και ασφάλεια ενός αρχαιολογικού χώρου στις διαμορφωμένες από προηγούμενες χρήσεις κατασκευές, προκειμένου να αποφευχθεί η αισθητική επιβάρυνση του φυσικού τοπίου.

Ο παρών οδηγός επιχειρεί να ζωντανέψει τη διαχρονική ιστορία του τόπου, με επίκεντρο τον πρόσφατα διαμορφωμένο αρχαιολογικό χώρο της αρχαίας Ασίνης, προσφέροντας ένα χρήσιμο βοήθημα στον σημερινό επισκέπτη. Η ανθρώπινη παρουσία στην περιοχή, πολυετής αλλά αποσπασματικά αποτυπωμένη στο χώρο, θα αποκαλυφθεί με ουσιαστική αφορμή την περιήγηση στο λόφο Καστράκι.

Ονομασία – ταύτιση θέσης

Ο λόφος με το όνομα Καστράκι ή Παλιόκαστρο είχε ταυτιστεί ήδη από τα μέσα του 19ου αι. με τη θέση που κατείχε η ομηρική Ασίνη. Πρώτος ο Ε. Curtius, το 1852, στο έργο *Peloponnesos: eine historisch-geographische Beschreibung der Halbinsel*, υποστήριξε πως ο απόκρημνος λόφος μεταξύ των μικρών χωριών του Τολού και του Δρεπάνου, που προέβαλλε μέσα στη θάλασσα, ήταν η «κατά βαθύν τον

3 Τα τείχη της Ασίνης από τα ανατολικά.

4 Η χερσόνησος Καστράκι από τα βορειοδυτικά.

5 Άποψη της Κάτω Πόλης την περίοδο των σουηδικών ανασκαφών.

6 Το επιστημονικό προσωπικό της ανασκαφής. Στο κέντρο ο πρίγκιπας Γουστάβος Αδόλφος, μεταξύ των διευθυντών της ανασκαφής, Persson και Frödin.

κόλπον έχουσα» Ασίνη της Ιλιάδας. Αυτή είναι και η μοναδική αναφορά της Ασίνης στον Όμηρο, στον κατάλογο νηών, ως μία από τις πόλεις της Αργολίδας που συμμετείχαν με πλοία στην τρωική εκστρατεία υπό τη διοίκηση του Αργείου βασιλιά Διομήδη. Την ταύτιση της θέσης με την αρχαία Ασίνη αποδέχτηκε και διέδωσε περαιτέρω ο Σλίμαν. Σήμερα, Ασίνη ονομάζεται το χωριό που βρίσκεται στη διαδρομή από το Ναύπλιο προς το Καστράκι, 1,5 περίπου χλμ. βορειότερα από το λόφο. Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας το χωριό ονομαζόταν Τζαφέραγα.

Χαρακτηριστικά θέσης

Η χερσόνησος Καστράκι συνδέεται με τη στεριά με μια λωρίδα γης πλάτους περίπου 100 μ. Σύμφωνα με τον E. Zangger, η σημερινή μορφή του λόφου είναι αποτέλεσμα της έντονης γεωλογικής αστάθειας που επηρέασε τα παράλια του Αργολικού κόλπου έως το τέλος της 3ης χιλιετίας π.Χ.

Το Καστράκι, με μήκος 350 μ. (B-N) και πλάτος 140 μ., περιβάλλεται σήμερα σχεδόν κατά το ήμισυ από θάλασσα. Από την πλευρά της θάλασσας, στα νότια, ο λόφος είναι δυσπρόσιτος, με απόκρημνα ψηλά βράχια. Το ύψος του φτάνει τα 52 μ. Στα βορειοδυτικά, ο βράχος ενώνεται με τη στεριά με ομαλή πλαγιά. Η πλαγιά αυτή ονομάστηκε από τους Σουηδούς ανασκαφείς «Κάτω Πόλη», σε αντιπαράθεση με τη βραχώδη κορυφή του λόφου που χαρακτηρίστηκε ως «ακρόπολη». Οι συμβατικές αυτές ονομασίες έχουν καθιερωθεί στη διεθνή βιβλιογραφία.

Στα βορειοδυτικά βρίσκεται ο ύψους 92 μ. λόφος της Μπαρμπούνας, ο οποίος προστατεύει το Καστράκι από τους δυνατούς βόρειους ανέμους. Φυσική προστασία από τους ανέμους που έρχονται από τα δυτικά προσφέρει και το νησάκι της Ρόμβης απέναντι από το Τολό, δημιουργώντας έτσι έναν ασφαλή τόπο ελλιμενισμού στον μικρό κόλπο που σχηματίζεται αμέσως δυτικά από το Καστράκι. Η διπλά προνομιούχα φυσική θέση, οχυρή και προστατευμένη από τους ανέμους, φαίνεται πως συνέβαλε καθοριστικά στην επιλογή της περιοχής για εγκατάσταση ήδη από την 3η χιλιετία π.Χ. και καθόρισε τα χαρακτηριστικά της εξέλιξης της στους αιώνες που ακολούθησαν.

Ανασκαφές

Τη δεκαετία του 1920, Σουηδοί αρχαιολόγοι, υλοποιώντας ένα φιλόδοξο ανασκαφικό πρόγραμμα, έφεραν στο φως ένα πολύπλοκο μωσαϊκό πολλαπλών φάσεων κατοίκησης, στο οποίο αποτυπώνονταν η ιστορία της περιοχής για 3.000 και πλέον χρόνια. Πτυχές που αφορούν την καθημερινότητα των κατοίκων της Ασίνης συνεχίζουν να αποκαλύπτονται μέχρι σήμερα, ως αποτέλεσμα της ανασκαφικής έρευνας αλλά και της μελέτης παλαιού και νέου υλικού. Από το 1970 έως και το 1990, το Σουηδικό Ινστιτούτο Αθηνών ανέλαβε τη διενέργεια ανασκαφών σε επιλεγμένες θέσεις ενώ μεμονωμένες έρευνες πραγματοποιήθηκαν και από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Αργολίδας. Τέλος, το πρόσφατο έργο διαμόρφωσης του αρχαιολογικού χώρου έδωσε τη δυνατότητα να «εντοπιστούν εκ νέου» και να

07

08

09

επανεξεταστούν αρχαία κατάλοιπα που είχαν λησμονηθεί με την πάροδο των χρόνων και παράλληλα να προβληθούν μνημεία από τη νεότερη ιστορία του τόπου.

Για την ενασχόληση των Σουηδών με την Ασίνη αφορμή στάθηκε ένα ταξίδι του τότε πρίγκιπα και μετέπειτα βασιλιά της Σουηδίας Γουστάβου Αδόλφου ΣΤ', το φθινόπωρο του 1920. Στην επίσκεψη αυτή, ο πρίγκιπας συνοδευόταν από τον Έλληνα νομισματολόγο Ι. Σβορώνο. Λίγους μήνες πριν, ο Σβορώνος είχε στρέψει την προσοχή αρχαιολόγων της Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής στην Ασίνη, οι οποίοι είχαν προχωρήσει σε μια αρχική καταγραφή και αποτύπωση της θέσης. Μετά την εκδήλωση ενδιαφέροντος για την ανάληψη της ανασκαφής από την πλευρά του πρίγκιπα Γουστάβου, οι Γάλλοι αποσύρθηκαν. Ασαφούς έκτασης ανασκαφική έρευνα στα βορειοανατολικά του λόφου αναφέρεται πως είχε πραγματοποιηθεί στα τέλη του 19ου ή στις αρχές του 20ού αι. από τον εκπαιδευτικό Ιωάννη Κοφινιώτη, χωρίς περαιτέρω καταγεγραμμένα στοιχεία.

Δύο σχεδόν χρόνια μετά την επίσκεψη του πρίγκιπα, την άνοιξη του 1922, ξεκίνησε η ανασκαφή. Η προετοιμασία της περιελάμβανε μεταξύ άλλων την απαραίτητη αλληλογραφία μεταξύ του ελληνικού και του σουηδικού κράτους, την εξασφάλιση πόρων, τη στελέχωση της επιστημονικής ομάδας, τη συγκέντρωση και τη μεταφορά του εξοπλισμού με τα μέσα της εποχής. Την προκαταρκτική μελέτη της θέσης ανέλαβε ο Axel Persson, κλασικός αρχαιολόγος στο πανεπιστήμιο της Lund, ο οποίος ορίστηκε έπειτα συνδιευθυντής της ανασκαφής μαζί με τον Otto Frödin, αρχαιολόγο με σημαντική ανασκαφική εμπειρία. Ο Γουστάβος έγινε πρόεδρος της Επιτροπής Ασίνης στη Σουηδία, συμμετείχε στην ανασκαφή το φθινόπωρο του 1922 και συνέβαλε καθοριστικά στη δημοσίευση των αποτελεσμάτων της το 1938, οκτώ χρόνια μετά την ολοκλήρωσή της.

Σύντομη αρχαιολογική επισκόπηση

Η άφιξη των πρώτων κατοίκων στην περιοχή τοποθετείται στην 6η χιλιετία π.Χ., όπως συνάγεται από την εύρεση νεολιθικών οστράκων στα βαθύτερα στρώματα των ανασκαφών στους πρόποδες της Μπαρμπούνας. Κατά την 3η χιλιετία π.Χ. (Πρωτοελλαδική περίοδος), ο οικισμός φαίνεται πως αναπτύσσεται στην Κάτω Πόλη και σε πλατώματα της ακρόπολης ενώ στο πρώτο μισό της 2ης χιλιετίας π.Χ. (Μεσοελλαδική περίοδος), ο οικισμός της Κάτω Πόλης επεκτείνεται και σταδιακά καταλαμβάνει και τμήμα της νότιας πλαγιάς της Μπαρμπούνας. Ανατολικά από το Καστράκι, εκεί όπου σήμερα λειτουργεί εγκατάσταση κάμπινγκ, ανασκάφηκε τμήμα μεσοελλαδικού νεκροταφείου, όπου οι ταφές οργανώνονταν μέσα και γύρω από έναν κυκλικό λιθόκτιστο τύμβο.

Τα ευρήματα από το νεκροταφείο και τον οικισμό των μυκηναϊκών χρόνων εναρμονίζονται με τη σύντομη αλλά ενδεικτική αναφορά του Ομήρου για την Ασίνη ως μια πόλη που συνδέεται άμεσα με τη θάλασσα. Η άνθηση του εμπορίου κατά τη Μυκηναϊκή περίοδο και η ύπαρξη των μεγάλων ανακτόρων των Μυκηνών, της Τίρυνθας και της

10

- 7 Πήλινη πρόχους πρωτοελλαδικών χρόνων, Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου.
- 8 Πήλινη πυξίδα γεωμετρικών χρόνων Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου.
- 9 Πήλινος κάνθαρος με παράσταση πτηνών από γεωμετρικό τάφο. 730-690 π.Χ. Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου.
- 10 Πήλινο γυναικείο ειδώλιο από την Κάτω Πόλη, 3ος αι. π.Χ. Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου.

Μιδέας στην Αργολίδα φαίνεται πως έδωσαν τη δυνατότητα στους κατοίκους της παραθαλάσσιας Ασίνης να λάβουν ενεργά μέρος στο διαμετακομιστικό εμπόριο μεταξύ των αργολικών ανακτόρων και των κέντρων της Μεσογείου. Από τους χρόνους αυτούς, εντοπίστηκε και ανασκάφηκε μικρό μόνο τμήμα νεκροταφείου θαλαμωτών τάφων στην ανατολική πλευρά του λόφου της Μπαρμπούνας, με πλούσια και συχνά εξωτικής προέλευσης κτερίσματα. Αντίθετα με τα ευρήματα από τους θαλαμωτούς τάφους, ο σύγχρονός τους οικισμός δεν εντυπωσιάζει. Αναπτύσσεται κυρίως στην περιοχή της Κάτω Πόλης ενώ κατάλοιπα οικιών της περιόδου έχουν βρεθεί τόσο στη νότια πλαγιά της Μπαρμπούνας όσο και στην επίπεδη έκταση στα ανατολικά από το Καστράκι.

Η ζωή στην Ασίνη συνεχίζεται και μετά το τέλος του μυκηναϊκού κόσμου, χωρίς να καταγράφεται ανασκαφικά κάποια καταστροφή, εγκατάλειψη ή άλλου είδους διακοπή στην κατοίκηση. Από τους υπομυκηναϊκούς χρόνους και σε όλη τη διάρκεια της Γεωμετρικής περιόδου, η δραστηριοποίηση στο Καστράκι και γύρω από αυτό είναι συνεχής. Τους χρόνους αυτούς η οικονομία του οικισμού φαίνεται πως βασιζόταν κυρίως σε ό,τι πρόσφεραν η γη και η θάλασσα. Στην κορυφή της Μπαρμπούνας ανασκάφηκε μικρό ναϊκό οικοδόμημα που ήταν σε χρήση από το τέλος του 8ου έως τις αρχές του 5ου αι. π.Χ. Ερευνητές ταύτισαν το Ιερό με εκείνο του Απόλλωνος Πυθαίου, που αναφέρεται μερικούς αιώνες αργότερα από τον Πausανία. Σήμερα, την κορυφή του λόφου καταλαμβάνει η τσιμεντένια βάση ενός αντιαεροπορικού πολυβόλου και οχυρωματικά έργα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

Στο τέλος της Γεωμετρικής περιόδου, γύρω στο 700 π.Χ., καταγράφεται η εγκατάλειψη της θέσης από τους κατοίκους της, ύστερα από πολιορκία των Αργεϊών. Σύμφωνα με τον Pausanία, οι κάτοικοι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τη γη τους, όταν δέχτηκαν επίθεση από το Άργος ως αντίποινα για τη βοήθεια που είχαν προσφέρει στους Λακεδαιμόνιους σε εκστρατεία των τελευταίων στην αργολική επικράτεια. Επιβίβαστηκαν, λοιπόν, σε πλοιάρια και σύμφωνα με την παράδοση μετεγκαταστάθηκαν στην περιοχή της σημερινής Κορώνης, στον Μεσσηνιακό κόλπο, όπου ίδρυσαν νέα πόλη με το ίδιο όνομα. Η σύγχρονη έρευνα απέδειξε πως η περιοχή δεν ερημώθηκε πλήρως για τους επόμενους τέσσερις αιώνες, όπως πίστευαν οι πρώτοι ανασκαφείς. Μικρά λατρευτικά σύνολα από την ακρόπολη, ταφές των αρχών του 5ου αι. π.Χ. και αποσπασματικά ίχνη εγκατάστασης των κλασικών χρόνων στα ανατολικά του λόφου επιβεβαιώνουν την ύπαρξη ενός ολιγάριθμου πληθυσμού στην περιοχή κατά τους αιώνες που ακολούθησαν την καταγεγραμμένη «εγκατάλειψή» της.

Η ζωή στην Ασίνη οργανώνεται με επίκεντρο το Καστράκι για ακόμα μία φορά γύρω στο 300 π.Χ. Τότε κτίζονται τα τείχη που περιβάλλουν μέχρι σήμερα το λόφο. Οικίες, εργαστηριακές εγκαταστάσεις, λατρευτικά σύνολα και τάφοι χρονολογούνται την ίδια περίοδο.

Όταν ο Στράβων επισκέπτεται την Ασίνη, στις αρχές του 1ου αι. μ.Χ., αντικρίζει ένα μικρό χωριό, ενώ έναν αιώνα

- 11 Άποψη ιταλικού πολυβολείου στη βόρεια πλευρά του λόφου.
- 12 Άποψη του λόφου της Μπαρμπούνας από την ακρόπολη.
- 13 Σχεδιαστική αποτύπωση του θαλαμοειδούς τάφου Ι του νεκροταφείου της Μπαρμπούνας.

11

αργότερα, στα μέσα του 2ου αι. μ.Χ., ο Πausanίας στη θέση της παλιάς πόλης βλέπει μόνο ερείπια. Τον 4ο και στις αρχές του 5ου αι. μ.Χ., η Κάτω Πόλη κατοικείται ξανά. Νέα σπίτια κτίζονται πάνω στα ελληνιστικά συγκροτήματα κατοικιών, ορισμένα δε χρησιμοποιούν τμήματα των παλιότερων κτηρίων. Σε αυτή την περίοδο χρονολογούνται δύο μικρά λουτρά: το πρώτο, κατεστραμμένο σήμερα, βρισκόταν εξωτερικά των τειχών στα ανατολικά, και το δεύτερο διατηρείται ακόμα στο ανατολικό τμήμα της Κάτω Πόλης.

Από τότε και έως την καταγεγραμμένη παρουσία των Ενετών στην περιοχή του Τολού, κατά την περίοδο της Β' Ενετοκρατίας (1686-1715), οι πληροφορίες που διαθέτουμε για την Ασίνη παραμένουν λιγοστές, καθιστώντας ελλιπή κάθε προσπάθεια καταγραφής του στίγματός της στα χρόνια του Βυζαντίου. Η διαμόρφωση της κεντρικής πύλης της πόλης των ελληνιστικών και ρωμαϊκών χρόνων με πλακόστρωτη πρόσβαση ίσως είναι δόκιμο να τοποθετηθεί στους πρώιμους βυζαντινούς χρόνους ενώ μικρής έκτασης επισκευές και μετατροπές σε μέρος των τειχών, κυρίως στα βορειοδυτικά, θα μπορούσαν να έχουν πραγματοποιηθεί τη Βυζαντινή περίοδο.

Κατά τη διάρκεια της γερμανοϊταλικής κατοχής, η Ασίνη θα καταληφθεί από το 433ο Μηχανοκίνητο Τάγμα της Μεραρχίας Πεζικού Piemonte. Η στρατηγική της θέσης και ο φόβος μιας πιθανής απόβασης των Συμμάχων στις γειτονικές παραλίες του Τολού και της Πλάκας Δρεπάνου, θα οδηγήσουν στη μετατροπή του λόφου σε ένα σύγχρονο οχυρό, με παρατηρητήρια, πολυβολεία, αποθήκες υλικού, καταφύγια, τάφρους και βοηθητικά κτίσματα. Η κατασκευή τους θα καταστρέψει σε μεγάλο βαθμό τα αρχαία κατάλοιπα, τα οποία επιπλέον προσέφεραν έτοιμο οικοδομικό υλικό. Μετά τη λήξη του πολέμου, θα διαπιστωθεί το μέγεθος της καταστροφής που, σύμφωνα με το Υπουργείο Εκκλησιαστικών και Δημόσιας Εκπαίδευσης, ήταν «τελεία, ριζική και ολοκληρωτική».

Τις δεκαετίες που ακολούθησαν, τα ούτως ή άλλως λιγοστά εναπομείναντα κατάλοιπα υπέφεραν περαιτέρω από τη διάβρωση, την ανεξέλεγκτη βλάστηση, την έκθεση στις περιβαλλοντικές συνθήκες και την απουσία οποιουδήποτε μέτρου προστασίας και συντήρησης, συνθήκες που κατέστησαν δυσχερή για κάθε σύγχρονο επισκέπτη την ανασύσταση της διαδρομής του αρχαίου οικισμού. Η παρούσα περιήγηση θα ακολουθήσει τα μονοπάτια του διαμορφωμένου κατά το έργο ΕΣΠΑ αρχαιολογικού χώρου, με σταθμούς τα σωζόμενα αρχαία κατάλοιπα και τις πρόσφατες παρεμβάσεις, προσφέροντας στον επισκέπτη τη δυνατότητα να κατανοήσει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τη μακρά ιστορία του τόπου, από το απώτερο παρελθόν έως τις μέρες μας.

Πρόσβαση στην αρχαία Ασίνη

Η αρχαία Ασίνη απέχει περίπου 15 λεπτά από την πόλη του Ναυπλίου. Από το Ναύπλιο και μέσω της Λεωφόρου Ασκληπιού κινούμαστε ανατολικά έως τον κόμβο της Αγίας Ελεούσας. Στον ίδιο κόμβο καταλήγει κανείς ερχόμενος είτε από τη Αθήνα, αποφεύγοντας την είσοδο στην

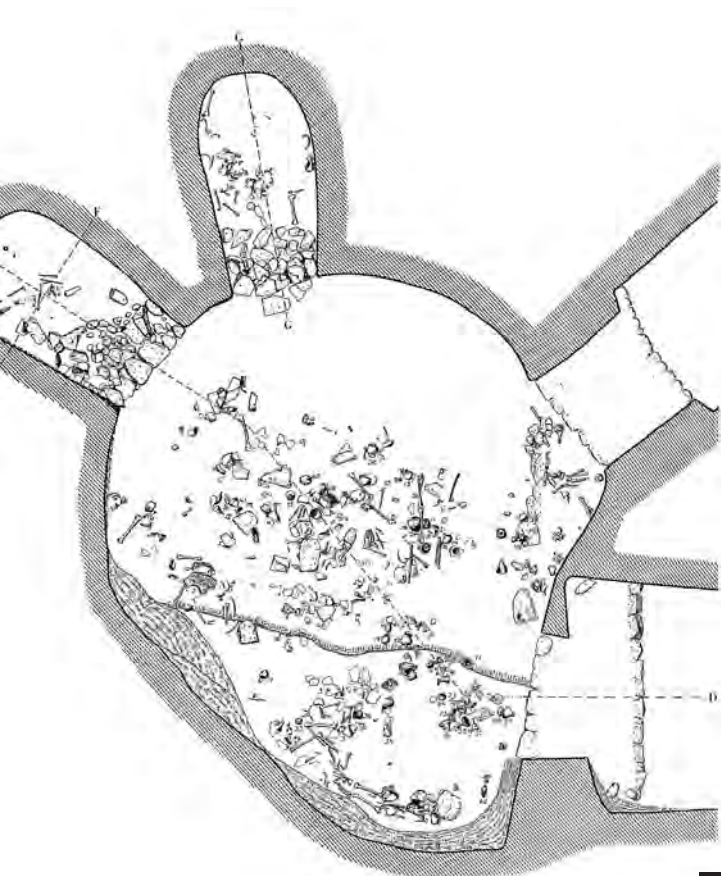
πόλη του Ναυπλίου, είτε από την Επίδαυρο. Στην Αγία Ελεούσα επιλέγουμε την έξοδο προς Τολό/Δρέπανο. Αφού περάσουμε το χωριό Λευκάκια στα αριστερά μας, συνεχίζουμε ευθεία με κατεύθυνση προς Τολό. Έχοντας διασχίσει το χωριό της σύγχρονης Ασίνης, στον επόμενο κυκλικό κόμβο θα ακολουθήσουμε την έξοδο προς Καστράκι/Αρχαία Ασίνη. Μετά από 1.300 μ., στα αριστερά μας, βρίσκεται ο αρχαιολογικός χώρος.

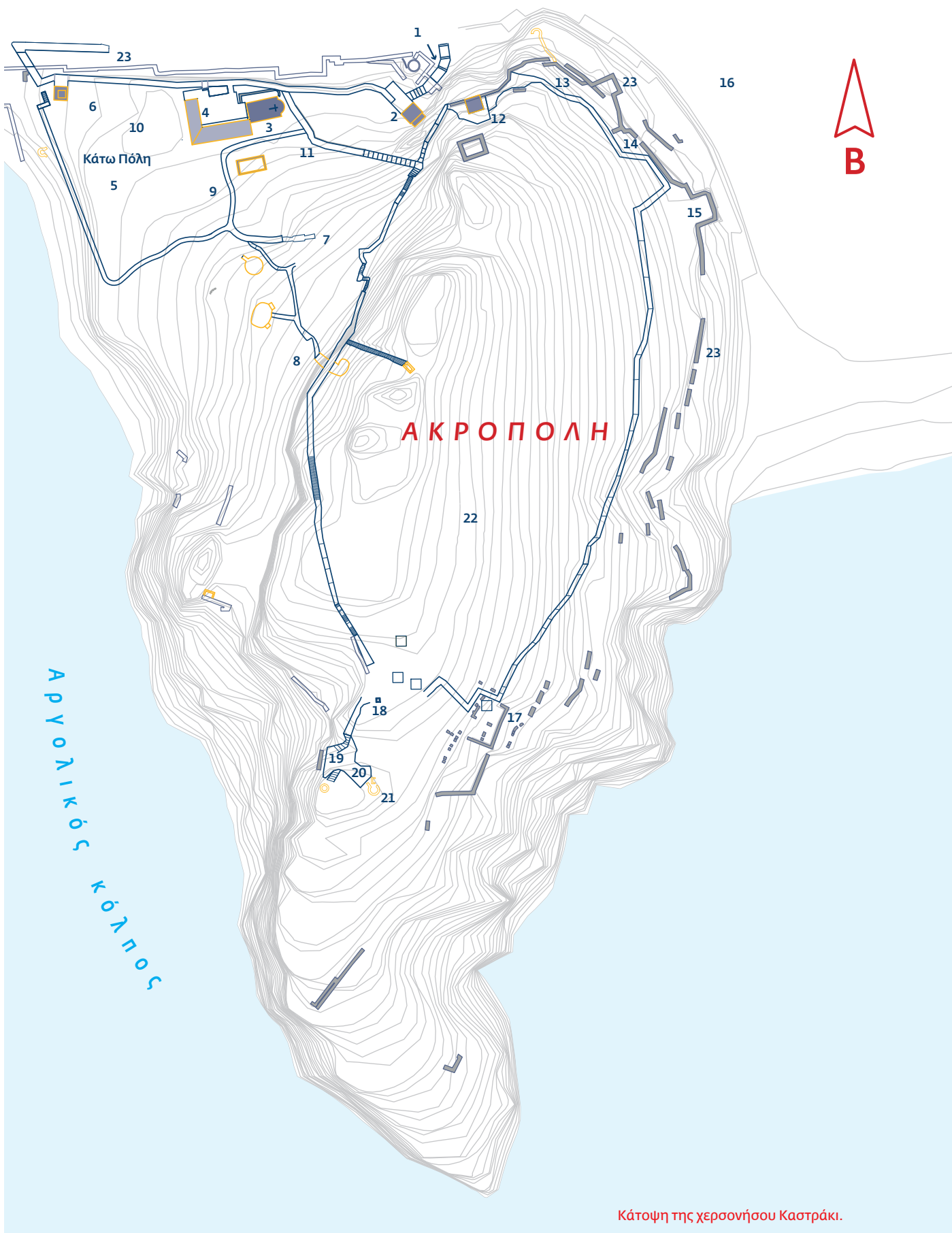
ΛΟΦΟΣ ΤΗΣ ΜΠΑΡΜΠΟΥΝΑΣ

Λίγο πριν φτάσουμε στον οργανωμένο αρχαιολογικό χώρο στα δεξιά μας, υψώνεται ο λόφος της Μπαρμπούνας. Στην κορυφή, στις νότιες και ανατολικές πλαγιές του έχουν εντοπιστεί οικιστικά, λατρευτικά και ταφικά κατάλοιπα, που χρονολογούνται από την 6η χιλιετία π.Χ. έως και τους ρωμαϊκούς χρόνους. Από αυτά, ο σημερινός επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να επισκεφθεί τμήμα μόνο του μυκηναϊκού νεκροταφείου στην ανατολική πλαγιά, καθώς οι αποκαλυφθείσες αρχαιότητες είτε έχουν καταστραφεί στο παρελθόν είτε δεν είναι προσβάσιμες.

ΜΥΚΗΝΑΪΚΟ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟ

Στα δεξιά του δρόμου προς Καστράκι, 650 περίπου μέτρα μετά τον κυκλικό κόμβο στην έξοδο του χωριού της Ασίνης, ένας μικρός τσιμεντοστρωμένος δρόμος οδηγεί προς την περιοχή των ανεσκαμμένων θαλαμοειδών τάφων του μυκηναϊκού νεκροταφείου της Μπαρμπούνας. Λίγο πριν το τέλος του, 60 σχεδόν μέτρα από τον κεντρικό δρόμο, ανοίγεται στα αριστερά του ένα στενό χωμάτινο μονοπάτι. Ύστερα από 180 μ. το μονοπάτι καταλήγει σε υπό απαλλοτρίωση αγρό, όπου πραγματοποιήθηκε η σουηδική ανασκαφή των θαλαμοειδών τάφων. Κατά τη διάρκεια της περιήγησης,

- 1 Πύλη
- 2 Εκδοτήριο-πωλητήριο
- 3 Ιερός Ναός Κοιμήσεως Θεοτόκου
- 4 Αίθουσα πολυμέσων
- 5 Κάτω Πόλη
- 6 Οικία G
- 7 Δεξαμενή
- 8 Σπήλαιο
- 9 Οικία Β
- 10 Λουτρό
- 11 Πιεστήριο
- 12 Έκθεση ανασκαφών
- 13 Στοά
- 14 Ανατολική πύλη
- 15 Ανατολικός πύργος
- 16 Οικόπεδο Καρμανιόλα
- 17 Πύργος Πρίγκιπα
- 18 Πιεστήριο
- 19 Πλάτωμα πολυγωνικού τείχους
- 20 Πρωτοελλαδική οικία
- 21 Ιταλικό πολυβολείο
- 22 Πιεστήριο
- 23 Τείχη

οι επισκέπτες θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί λόγω του έντονα επικινδύνους εδάφους και της αυτοφυούς βλάστησης.

Οι αναφορές των πρώτων ανασκαφών κάνουν λόγο για 50 εντοπισμένους θαλαμοειδείς τάφους στην ανατολική και βόρεια πλευρά του λόφου. Από αυτούς, οι μέχρι σήμερα ανεσκαμμένοι μόλις και ξεπερνούν τη δεκάδα. Το νεκροταφείο ήταν σε χρήση από την ΥΕ ΙΙΒ έως και την ύστερη ΥΕ ΙΙΙΓ περίοδο.

Από τους λαξευμένους στον μαλακό βράχο τάφους, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο τάφος Ι. Στο θάλαμο και στις πλευρικές κόγχες του είχαν ταφεί τουλάχιστον 6-7 νεκροί, οι οποίοι συνοδεύονταν από πλήθος αντικειμένων. Στο θάλαμο οδηγούσαν δύο επικλινείς δρόμοι, οι οποίοι λαξεύτηκαν σε διαφορετικές φάσεις χρήσης του τάφου. Ο βορειότερος από αυτούς φαίνεται πως εγκαταλείφθηκε, ίσως λόγω επικινδυνότητας, και κατόπιν διανοίχθηκε ο νότιος δρόμος. Σε αυτή τη φάση, ο κεντρικός θάλαμος επεκτάθηκε προς την πλευρά που κατέληγε ο νέος δρόμος. Ο ακανόνιστα κυκλικός κεντρικός θάλαμος συμπληρωνόταν από δύο πλευρικές κόγχες.

Από τον τάφο προέρχονται 80 αγγεία, εκ των οποίων 41 διακοσμημένα, σφραγισμένοι και χάντρες με πρώτη ύλη από την Ινδία, την Αίγυπτο, τον Λίβανο, τη Μαύρη Θάλασσα, χρυσά και χάλκινα δακτυλίδια και άλλα μικροαντικείμενα από γυαλί, φαγεντιανή, οστό και ελεφαντόδοντο. Ο τάφος έχει μακρά περίοδο χρήσης, η οποία καλύπτει όλη τη διάρκεια λειτουργίας του νεκροταφείου. Μικρό δείγμα των πλούσιων κτερισμάτων από τους θαλαμωτούς τάφους εκτίθενται σήμερα στον πρώτο όροφο του Αρχαιολογικού Μουσείου Ναυπλίου.

Αρτόσχημο αλάβαστρο

Το πήλινο αλάβαστρο που προέρχεται από τον τάφο 7 του νεκροταφείου της Μπαρμπούνας έχει ύψος 11,5 εκ. και διάμετρο 26 εκ. (εικ. 14).

Η διακόσμησή του είναι εμπνευσμένη από τον κόσμο της θάλασσας, κατά τα μινωικά πρότυπα. Αποδίδεται βραχώδης βυθός και θαλάσσια χλωρίδα και πανίδα. Στο θάλαμο του ίδιου τάφου βρέθηκαν περισσότερα από 50 ακέραια ή σχεδόν ακέραια πήλινα αγγεία.

ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΣΤΟΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΧΩΡΟ

1.- Πύλη

Επιστρέφουμε στον κεντρικό δρόμο και έπειτα από σχεδόν 450 μέτρα, στα αριστερά μιας κλειστής στροφής, αντικρίζουμε το λόφο της αρχαίας Ασίνης. Η μικρή ταβέρνα στα δεξιά στεγάζεται στο κτήριο που τη δεκαετία του 1920 χρησίμευε ως αποθήκη των σουηδικών ανασκαφών.

Περπατάμε παράλληλα με τα τείχη προς τα ανατολικά, για 120 μέτρα περίπου, προκειμένου να φτάσουμε εκεί όπου βρίσκεται η πύλη της αρχαίας

14 Αρτόσχημο αλάβαστρο. 1500-1450 π.Χ.
Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου.

15

16

πόλης. Μετά τις εργασίες του πρόσφατου έργου ΕΣΠΑ, η αρχαία πύλη χρησιμοποιείται και πάλι, αποτελώντας τη βασική είσοδο προς τον αρχαιολογικό χώρο, ενώ η επικλινή πρόσβαση στη βορειοδυτική πλευρά των τειχών εξυπηρετεί τους επισκέπτες με κινητικές δυσκολίες.

Η κύρια πύλη προς την πόλη βρισκόταν στο σημείο που τα τείχη συναντούσαν τον φυσικό βράχο. Ένας τετράγωνος πύργος στα βόρεια πρόσφερε περαιτέρω προστασία. Μεγάλο τμήμα από το εσωτερικό του πύργου καταστράφηκε από τη λειτουργία μιας ασβεστοκαμίνου στα ενετικά χρόνια. Η πύλη διαμορφώθηκε κατά την Ελληνιστική περίοδο, όταν κατασκευάστηκαν τα τείχη που περιβάλλουν το λόφο. Ωστόσο, η τελική της μορφή είναι το αποτέλεσμα μετασκευών με υλικό σε δεύτερη χρήση κατά τους ρωμαϊκούς, βυζαντινούς και ενετικούς χρόνους. Κατά την τελευταία της φάση χαρακτηριζόταν από επικλινή πλακόστρωτη πρόσβαση που κατέληγε σε μονολιθικό κατώφλι, μήκους 2,15 μ. Η πύλη έφραζε με δίφυλλη ξύλινη θύρα, η οποία ασφάλιζε εσωτερικά με αμπάρες που στερεώνονταν στους πλάγιους τοίχους. Ο επισκέπτης περνούσε κατόπιν σε ένα εσωτερικό δωμάτιο και ίσως μέσω σκαλοπατιών έμπαινε στην τειχισμένη πόλη.

Η πύλη υπέστη σοβαρές φθορές κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Σήμερα, έχει ανασυσταθεί η πλακόστρωτη, επικλινή πρόσβαση ενώ μια μεταλλική κλίμακα, μετά το εσωτερικό δωμάτιο, καλύπτει την υψομετρική διαφορά προς τον αρχαιολογικό χώρο.

2.- Εκδοτήριο-πωλητήριο

Αμέσως μετά την πύλη, στα αριστερά βρίσκεται το εκδοτήριο εισιτηρίων και πωλητήριο του αρχαιολογικού χώρου. Το κτήριο στεγάζεται σε μονόχωρο πετρόκτιστο κτίσμα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, το οποίο ανακατασκευάστηκε στο πλαίσιο του έργου ΕΣΠΑ. Κατά τη διάρκεια της Κατοχής λειτουργούσε ως μαγειρείο. Οι πρόσφατες εργασίες αποκάλυψαν τρεις κτιστές εστίες για την παρασκευή φαγητού στον τοίχο απέναντι από την είσοδο. Ο αύλειος χώρος μπροστά από το κτίσμα καλυπτόταν με λιθόστρωτο.

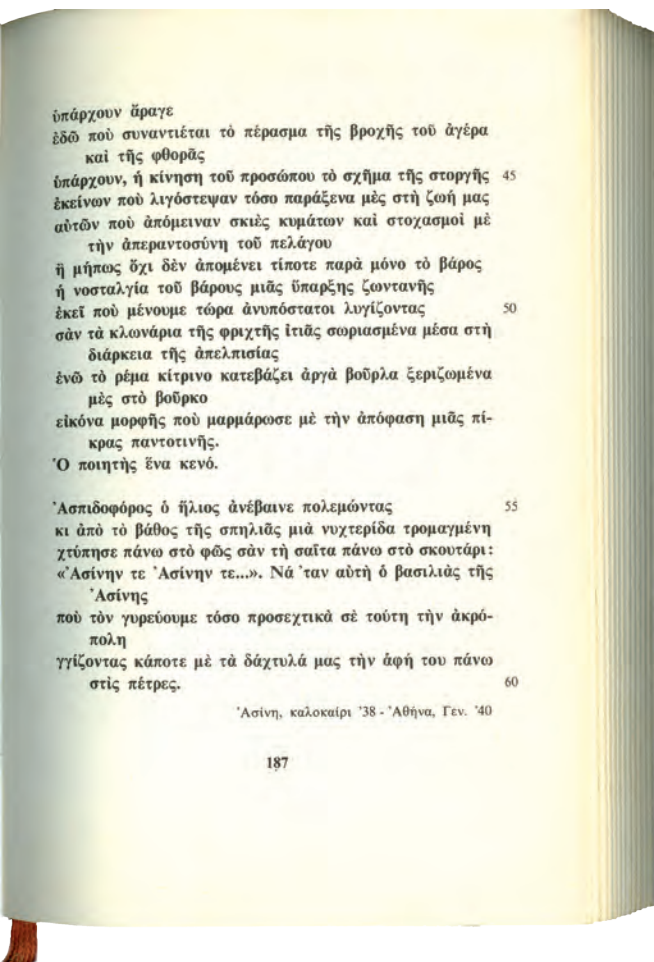
3.- Ιερός Ναός Κοιμήσεως Θεοτόκου

Το λευκό εκκλησάκι που βρίσκεται στον αρχαιολογικό χώρο είναι αφιερωμένο στην Κοίμηση της Θεοτόκου. Πρόκειται για έναν απλό μονόχωρο ναό, ο οποίος πιθανολογείται πως έχει κτιστεί στη θέση τρίκλιτης βασιλικής. Κατάλοιπα τοίχων, παράλληλων με τις μακριές πλευρές της εκκλησίας στα βόρεια και στα νότια, ίσως ανήκουν σε πρωιμότερη φάση του ναού. Οι πρόσφατες εργασίες αποκάλυψαν δύο ακτέριστες ταφές μεταξύ της εκκλησίας και του παράλληλου προς βορρά τοίχου. Κατά τη διάνοξη αυλάκων για την τοποθέτηση δικτύων εξωτερικά αυτού ήρθε στο φως κεραμική από το 12ο έως το 14ο αι. και αποτμήματα

17

- 15 Άποψη της πύλης της Κάτω Πόλης την περίοδο των σουηδικών ανασκαφών.
- 16 Η εκκλησία της Κοίμησης της Θεοτόκου στον αρχαιολογικό χώρο.
- 17 Ο αύλειος χώρος μπροστά από την εκκλησία. Στο βάθος η αίθουσα πολυμέσων.
- 18 Απόσπασμα από το ποίημα του Γ. Σεφέρη «Ο βασιλιάς της Ασίνης».

18

επιχρισμάτων, τα οποία ίσως προέρχονται από την επένδυση των τοίχων του παλαιότερου ναού.

Στις 15 Αυγούστου, πλήθος κόσμου από τις γύρω περιοχές γεμίζει τον προαύλιο χώρο. Η εκκλησία υπάγεται στον Ιερό Ναό Αγίου Δημητρίου Ασίνης.

4.- Αίθουσα πολυμέσων

Ο αύλειος χώρος μπροστά από την εκκλησία της Κοίμησης της Θεοτόκου περιβαλλόταν στα νότια και στα δυτικά από μικρά δωμάτια και ημιυπαίθριους χώρους σε διάταξη Γ. Τα δωμάτια εξυπηρετούσαν τις ανάγκες του Ιερού Ναού και της τοπικής Εφορείας Αρχαιοτήτων, παλιότερα ωστόσο προσφέρονταν για διαμονή και διανυκτέρευση των πιστών. Τα τελευταία χρόνια, η δυτική πτέρυγα είχε υποστεί σημαντικές ζημιές, ορισμένοι δε τοίχοι της είχαν καταρρεύσει.

Στο πλαίσιο του πρόσφατου έργου διαμόρφωσης, τμήμα της δυτικής πτέρυγας ανακατασκευάστηκε για να στεγάσει την αίθουσα πολυμέσων του αρχαιολογικού χώρου, όπου αναπτύσσονται ψηφιακές εφαρμογές με αντικείμενο την ιστορική διαδρομή της αρχαίας Ασίνης. Στη θέση του βορειότερου δωματίου της πτέρυγας, το οποίο είχε καταρρεύσει στο παρελθόν, δημιουργήθηκε ένας ημιυπαίθριος χώρος ανοικτός προς την Κάτω Πόλη και τον κόλπο του Τολού. Σε αυτή την πλευρά, εποπτικό υλικό ενημερώνει τους επισκέπτες για την περιπλάνηση του Γιώργου Σεφέρη στην Ασίνη της δεκαετίας του 1930.

Ο Γ. ΣΕΦΕΡΗΣ ΣΤΗΝ ΑΣΙΝΗ

Έξι σχεδιάσματα και δύο χρόνια προσπάθειας και εγκατάλειψής της προηγήθηκαν της ολοκληρωμένης μορφής του ποιήματος του Γ. Σεφέρη «Ο βασιλιάς της Ασίνης». Το ποίημα γράφτηκε τελικά μέσα σε μια νύχτα και περιλήφθηκε στη συλλογή *Ημερολόγιο Καταστρώματος*, που δημοσιεύτηκε το 1940.

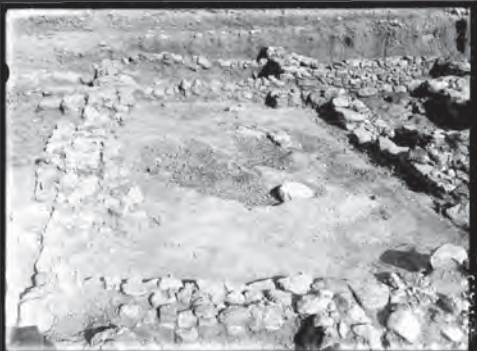
Στα τέλη της δεκαετίας του 1930, ο Σεφέρης, προσωπικός φίλος του Α. Persson, μαζί με τη σύντροφό του Μαρώ θα περάσουν μέρος των διακοπών τους στο Τολό. Ο ποιητής θα περπατήσει αρκετές φορές στο βράχο της Ασίνης, ανάμεσα στα αρχαία ερείπια, αναλογιζόμενος το εφήμερο της ανθρωπίνης ύπαρξης, με αφορμή τον ξεχασμένο απ' όλους βασιλιά της.

5.- Κάτω Πόλη

Από τον ημιυπαίθριο χώρο ο επισκέπτης έχει μια γενική εικόνα της περιοχής που ονομάστηκε Κάτω Πόλη από τους Σουηδούς ανασκαφείς. Σήμερα, στη θέση των πυκνών, σε μεγάλο ύψος σωζόμενων λειψάνων διαφορετικών οικοδομικών φάσεων που είχαν αποκαλυφθεί τη δεκαετία του 1920, υπάρχει ένα μεγάλο ανοιχτό σκάμμα, όπου παραμένουν ορατά ελάχιστα μόνο αρχαία κατάλοιπα, συνέπεια της ιταλικής παρουσίας και της φθοροποιού δράσης του χρόνου. Με εξαίρεση το μικρό ρωμαϊκό λουτρό μπροστά από την αίθουσα πολυμέσων, οι υπόλοιπες αρχαιότητες

19 Άποψη της Κάτω Πόλης την περίοδο των σουηδικών ανασκαφών.

20 Η υπόστυλη αίθουσα της «Οικίας Γ».

είτε έχουν ολοκληρωτικά καταστραφεί είτε σώζονται σε επίπεδο χαμηλής θεμελίωσης, παρουσιάζοντας ένα αποσπασματικό σύνολο που ελάχιστα ανταποκρίνεται στη διαχρονικότητα της κατοίκησης στην Κάτω Πόλη.

Στο χώρο αυτό αναπτύχθηκε ο οικισμός των μεσοελλαδικών, μυκηναϊκών, ελληνιστικών, ρωμαϊκών και υστερορωμαϊκών χρόνων της Ασίνης. Ισχνότερα ίχνη πρωτοελλαδικής και γεωμετρικής δραστηριότητας είχαν επίσης αποκαλυφθεί. Ακολουθώντας το μονοπάτι περιμετρικά της Κάτω Πόλης, ο επισκέπτης έχει πια τη δυνατότητα να αναγνωρίσει μια πιλοτική αναπαράσταση της μυκηναϊκής «Οικίας Γ» στα βόρεια, το στόμιο μιας ελληνιστικής δεξαμενής ενσωματωμένης κάποτε σε σύγχρονη της οικία στα δυτικά και τα κατάλοιπα της μεσοελλαδικής «Οικίας Β» και του υστερορωμαϊκού λουτρού στα ανατολικά.

6.- Οικία Γ

Στο βόρειο τμήμα της Κάτω Πόλης τη δεκαετία του 1920 ήρθε στο φως η μεγαλύτερη οικία του μυκηναϊκού οικισμού της Ασίνης, η λεγόμενη «Οικία Γ». Ο βασικός πυρήνας του σπιτιού αποτελείτο από μια υπόστυλη αίθουσα με δύο κεντρικούς κίονες και προθάλαμο, στοιχεία που κατατάσσουν το κτήριο στις μεγαροειδούς τύπου οικίες. Η τελική μορφή της διαμορφώθηκε με την προσθήκη δωματίων γύρω από τον κεντρικό χώρο της υπόστυλης αίθουσας, σχηματίζοντας ένα συγκρότημα δωματίων με εντατική χρήση στη Μέση και Ύστερη ΥΕ ΙΙΙΓ περίοδο. Το συγκρότημα μάλιστα που εκτεινόταν στα ανατολικά της «Οικίας Γ», η λεγόμενη «Οικία Η», θεωρείται πλέον, και κατόπιν της σύγχρονης επεξεργασίας των σχεδίων και των ημερολογίων των παλιών ανασκαφών, ως επέκτασή της, με συνεχή χρήση έως και τους γεωμετρικούς χρόνους.

Τα ευρήματα από την «Οικία Γ» υποδηλώνουν πως στο εσωτερικό της στεγάζονταν πολλαπλές δραστηριότητες. Σε συνάρτηση με κτιστό θρανίο στη βορειοανατολική γωνία της υπόστυλης αίθουσας, βρέθηκε αριθμός αντικειμένων με λατρευτική πιθανότητα χρήση. Μεταξύ αυτών ένας κέρνος, ένας λίθινος πέλεκυς, ειδώλια και η περίφημη πήλινη κεφαλή του «Αρχοντα της Ασίνης». Η εστία που βρισκόταν στην απέναντι γωνία του δωματίου θα χρησίμευε για λατρευτικές πρακτικές αλλά και για οικιακή χρήση, όπως εξάλλου και τα πολλά μαγειρικά αγγεία. Κάποια από τα δωμάτια ήταν αποθήκες. Η εύρεση τέλος ενός καλουπιού για την κατασκευή περονών στο ίδιο περιβάλλον υποδηλώνει την άσκηση και παραγωγικών δραστηριοτήτων.

Ο «Αρχοντας της Ασίνης»

Πρόκειται για κεφαλή πήλινου ειδωλίου, ύψους 12 εκ., που βρέθηκε το 1926 στην υπόστυλη αίθουσα της «Οικίας Γ», στην περιοχή του κτιστού θρανίου (εικ. 22). Ήταν το πρώτο παράδειγμα πήλινου ειδωλίου μεγάλων

21 Ψευδόστομος αμφορίσκος. 12ος αι. π.Χ.
Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου.

21

διαστάσεων, των μυκηναϊκών χρόνων, από την κυρίως Ελλάδα. Σε συνδυασμό με τα υπόλοιπα αντικείμενα που εντοπίστηκαν πάνω ή κοντά στο κτιστό θρανίο, οδήγησε στην άποψη πως στο σημείο αυτό τελείτο κάποια λατρευτική δραστηριότητα.

Στη δημοσίευση των αποτελεσμάτων των σουηδικών ανασκαφών το 1938, θεωρήθηκε ότι ανήκει σε ανδρική μορφή, κυρίως λόγω του προτεταμένου πιγουνιού, το οποίο ερμηνεύθηκε ως γένι. Λίγα χρόνια αργότερα έγινε ευρύτερα αποδεκτή η άποψη πως η κεφαλή συνδέεται με γυναικεία μορφή. Σε αυτό συνέβαλε η ανασκαφή των μυκηναϊκών ιερών στην Τίρυνθα, τις Μυκίνες και τη Φυλακωπή, όπου βρέθηκε αριθμός πήλινων ειδωλίων γυναικείων μορφών μεγάλων διαστάσεων. Πιο πρόσφατα, προτάθηκε πως το κεφάλι ανήκει σε κάποιο φανταστικό ον με σώμα ζώου, παράλληλα του οποίου έχουν βρεθεί στην Κρήτη και την Κύπρο και χρονολογούνται στο 12ο αι. π.Χ. Διακοσμητικές λεπτομέρειες τοποθετούν χρονικά την κατασκευή του ειδωλίου πιθανότατα στη Μέση ΥΕ IIIΓ περίοδο.

Ψευδόστομος αμφορίσκος

Ο ψευδόστομος αμφορίσκος που προέρχεται από την «Οικία G» έχει ύψος 8,2 εκ. και διάμετρο 6,5 εκ. (εικ. 21).

Στην κοιλιά του αγγείου απεικονίζεται πλοίο με πανί. Τα κουπιά αποδίδονται ως παράλληλες γραμμές στο σώμα του πλοίου. Η επιλογή ενός πλοίου για τη διακόσμηση του αγγείου είναι ενδεικτική της σχέσης του μυκηναϊκού οικισμού της Ασίνης με τη θάλασσα.

7.- Δεξαμενή

Λίγο πριν ολοκληρωθεί η περιήγηση γύρω από το μεγάλο σκάμμα της Κάτω Πόλης, στα νοτιοανατολικά, ξεκινά μια ξύλινη κλίμακα με κατεύθυνση προς τα ριζά του βράχου της ακρόπολης. Στα αριστερά της, ένας λαξευμένος στον μαλακό βράχο διάδρομος καταλήγει σε μια τρίχωρη, υπόγεια δεξαμενή. Ο διάδρομος ανοίχτηκε κατά τη διάρκεια της ιταλικής κατοχής, όταν η δεξαμενή χρησιμοποιήθηκε ως χώρος αποθήκευσης στρατιωτικού υλικού, προκειμένου να συνδεθεί με το γειτονικό χαράκωμα. Τότε καταστράφηκε και το δυτικό τοίχωμα της δεξαμενής, ώστε να δημιουργηθεί η πρόσβαση στο χώρο αποθήκευσης.

Η δεξαμενή έχει συνολικό μήκος 9,40 μ. και μέγιστο πλάτος 1,70 μ. Αποτελείται από τρεις θαλάμους, εκ των οποίων ο κεντρικός είναι μεγαλύτερος, με βάθος 5 μ. Στην οροφή διέθετε στόμιο. Το δάπεδό της ήταν βοτσαλωτό, με κατωφερή κλίση προς μια λεκάνη καθίζησης για τη συγκέντρωση των χωμάτων. Στον κεντρικό θάλαμο προστέθηκαν δύο μικρότεροι, πλευρικοί θάλαμοι, οι οποίοι αύξησαν τη χωρητικότητα της στα 23 κυβ.μ. Επάλληλα στρώματα υδραυλικού κονιάματος στην επιφάνεια των τοίχων εξασφάλιζαν τη στεγανοποίηση της δεξαμενής. Στην επιφάνεια, δίπλα στο στόμιο, είχε κτιστεί μια ορθογώνια λεκάνη.

- 22 «Ο άρχοντας της Ασίνης». Μυκηναϊκοί χρόνοι. Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου.
- 23 Το Τολό τη δεκαετία του 1920. Η λήψη είναι από το λόφο της Μπαρμπούνας.

22

24

25

8.- Σπήλαιο

Συνεχίζοντας την ανηφορική, ξύλινη κλίμακα και προσπερνώντας μια βάση πολυβόλου στα δεξιά, καταλήγουμε στην είσοδο ενός τεχνητού σπηλαίου, στα ριζά του βράχου της ακρόπολης. Το σπήλαιο διανοίχτηκε κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου από τα ιταλικά στρατεύματα, προκειμένου να χρησιμοποιηθεί ως καταφύγιο και χώρος αποθήκευσης υλικού. Στο εσωτερικό του αναπτύσσεται μια μικρή έκθεση για τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο στην Αργολίδα με πληροφοριακό, εποπτικό υλικό και μικροαντικείμενα της εποχής.

9.- Οικία Β

Επιστρέφουμε στο κεντρικό μονοπάτι και στη νοτιοανατολική πλευρά της Κάτω Πόλης. Εδώ διατηρείται σε επίπεδο χαμηλού θεμελίου ένα κτήριο που αντιπροσωπεύει μία από τις σημαντικότερες περιόδους της αρχαίας Ασίνης. Πρόκειται για την «Οικία Β», η οποία χρονολογείται στην τελευταία φάση των μεσοελλαδικών χρόνων. Την εποχή της ανακάλυψής της οι τοίχοι της διατηρούνταν σε ύψος μεγαλύτερο του ενός μέτρου.

Η οικία έχει ακανόνιστο, μάλλον τραπεζιόσχημο σχήμα και 13 μακρόστενα δωμάτια. Τα θεμέλιά της ήταν ισχυρά, κτισμένα από λίθους, ενώ η ανωδομή της από ωμή πλίνθο. Το μικρό πλάτος των δωματίων επέτρεπε την κάλυψη του κτηρίου με επίπεδη στέγη. Πιθανότατα διατηρούσε και δεύτερο όροφο. Φαίνεται μάλιστα πως κατοικούσαν από περισσότερες της μίας οικογένειες, καθώς υπάρχουν πολλαπλές εισόδους και αρκετές θέσεις εντός του ίδιου συγκροτήματος για προετοιμασία φαγητού και αποθήκευση, ώστε κάθε οικογένεια να διατηρεί ένα στοιχειώδες επίπεδο αυτονομίας.

Η οικία ήταν τμήμα μιας μικρής, παράκτιας κοινότητας που αριθμούσε 380-500 κατοίκους. Αναπτύχθηκε αρχικά στην περιοχή της Κάτω Πόλης και αργότερα επεκτάθηκε προς τους πρόποδες του λόφου της Μπαρμπούνας, λόγω της αύξησης του πληθυσμού. Τα σπίτια ήταν ανεξάρτητα και χωρίζονταν μεταξύ τους με στενούς διαδρόμους και αυλές.

Ταφικός πίθος

Πήλινο αγγείο, ύψους 38 εκ., το οποίο βρέθηκε τον πρώτο χρόνο των παλαιών ανασκαφών στην περιοχή της «Οικίας Β» στην Κάτω Πόλη (εικ. 27). Χρησιμοποιήθηκε ως ταφικός αγγείο, τοποθετημένο πλάγια σε αβαθή κοιλότητα. Το στόμιο έκλινε με τη βάση ενός άβαφου αγγείου. Το σημείο ένωσής τους είχε καλυφθεί με πηλό. Η επιφάνειά του χωρίζεται με λευκές, οριζόντιες ταινίες σε επτά ζώνες με επαναλαμβανόμενα μοτίβα. Η διακόσμηση του αγγείου φανερώνει επιρροές από τις Κυκλάδες. Στο εσωτερικό του πίθου υπήρχαν τα σκελετικά κατάλοιπα νηπίου, χωρίς κτερίσματα.

26 Άποψη της «Οικίας Β» μετά τις ανασκαφές, από ανατολικά.

27

10.- Λουτρό

Η άμεση γειννίαση του μικρού λουτρού με τη μεσοελλαδική «Οικία Β», από την οποία το χωρίζουν σχεδόν 2.000 χρόνια, είναι μια μικρή μόνο ένδειξη της διαχρονικότητας της κατοίκησης στην Κάτω Πόλη της Ασίνης, όπως τη διαπίστωναν καθημερινά οι πρώτοι ανασκαφείς. Το λουτρό κτίστηκε στο τέλος του 4ου-αρχές 5ου αι. μ.Χ., την ίδια εποχή με τρία ακόμα σπήτια της Κάτω Πόλης ίδιου προσανατολισμού, που δεν διατηρούνται πια. Αποτελείται από τέσσερις κύριες αίθουσες, παρατεταγμένες στον άξονα Βορρά-Νότου. Για τους θερμότερους χώρους επιλέχθηκαν οι αίθουσες στα νότια, καθώς με αυτόν τον τρόπο επιτυγχανόταν καλύτερη εκμετάλλευση της ηλιοφάνειας, ιδιαίτερα τους χειμερινούς μήνες. Το συγκρότημα διέθετε μια ορθογώνια αίθουσα στα βόρεια, η οποία έχει ερμηνευθεί ως αποδυτήριο. Ακολουθούσε η αίθουσα για το ψυχρό λουτρό με δύο ατομικούς λουτήρες στα ανατολικά (*frigidarium*). Με τη μικρή αίθουσα του χλιαρού λουτρού στη συνέχεια (*tepidarium*), η μετάβαση προς τις αίθουσες με το θερμό λουτρό γινόταν πιο ομαλά. Ο επισκέψιμος χώρος του συγκροτήματος ολοκληρωνόταν με το θερμό λουτρό (*caldarium*), στο οποίο είχαν προστεθεί επίσης δύο ατομικοί λουτήρες. Αργότερα φαίνεται πως συμπληρώθηκε ένα ακόμα δωμάτιο στα δυτικά της αίθουσας με το χλιαρό λουτρό, το οποίο έχει ερμηνευθεί ως αίθουσα ξηράς αφίδρωσης (*laconicum*).

Για τη θέρμανση του δωματίου του θερμού λουτρού χρησιμοποιούνταν το σύνθετο στα ρωμαϊκά χρόνια σύστημα διοχέτευσης θερμού αέρα στο υπόγειο και στους τοίχους της αίθουσας. Η φωτιά άναβε εξωτερικά, στα νότια του συγκροτήματος. Ο θερμός αέρας κυκλοφορούσε στο υπόγειο μεταξύ χαμηλών πεσσίσκων που στήριζαν το δάπεδο (υπόκαυστο) και πίσω από τους τοίχους, μέσω αεραγωγών και του κενού που δημιουργούσαν οι πήλινες πλάκες με αποφύσεις, οι οποίες ήταν τοποθετημένες σε απόσταση από το κυρίως σώμα του τοίχου.

Οι μικρές διαστάσεις του λουτρού δεν επέτρεπαν την ταυτόχρονη χρήση του σε περισσότερους από πέντε λουόμενους.

11.- Πιεστήριο

Μετά την ολοκλήρωση της περιήγησης στην Κάτω Πόλη, μπορούμε πια να ανηφορίσουμε προς τη βραχώδη κορυφή του λόφου, την ακρόπολη. Μπροστά μας προβάλλει η μνημειώδης πετρόκτιστη κλίμακα, η οποία κατασκευάστηκε από τα ιταλικά στρατεύματα κατοχής για τη διευκόλυνση της πρόσβασης στο λόφο. Η κλίμακα, καθώς παρουσίαζε σοβαρά προβλήματα ασφάλειας, ανακατασκευάστηκε στο πλαίσιο του έργου ΕΣΠΑ, ακολουθώντας κατά το δυνατόν τα γεωμετρικά χαρακτηριστικά της ιταλικής κατασκευής.

Κατά τις εργασίες ανακατασκευής της κλίμακας και σύνδεσής της με τις διαδρομές της Κάτω Πόλης,

24 Το εσωτερικό της τρίχωρης δεξαμενής. Διακρίνονται η λεκάνη καθίζησης και ο ένας πλευρικός θάλαμος.

25 Η είσοδος του τεχνητού σπηλαίου.

27 Ταφικός πίθος. 1900-1700 π.Χ. Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου.

αποκαλύφθηκε τμήμα πιεστηρίου ελληνιστικών χρόνων. Η έρευνα περιορίστηκε στην περιοχή διέλευσης του διαδρόμου κίνησης των επισκεπτών. Στο σημείο αυτό αποφασίστηκε η τοποθέτηση μεταλλικής πεζογέφυρας, προκειμένου να είναι ορατή η εργαστηριακή εγκατάσταση.

Το νέο πιεστήριο ήρθε να προστεθεί σε αυτά που είχαν εντοπιστεί και ανασκαφεί κατά τις έρευνες του προηγούμενου αιώνα στην Κάτω Πόλη και στην ακρόπολη, επιβεβαιώνοντας την ενασχόληση των κατοίκων της ελληνιστικής Ασίνης με αγροτικές δραστηριότητες. Από το κτήριο ερευνήθηκε το νοτιοανατολικό τμήμα του δωματίου όπου γινόταν η συμπίεση του καρπού. Διατηρείται η ελαφρώς υπερυψωμένη ημικυκλικής κάτοψης βάση πίεσης στα ανατολικά και η κυκλική δεξαμενή στα δυτικά. Σε αυτήν κατέληγε το παραγόμενο υγρό, μέσω του επικλινούς, καλυμμένου με κονίαμα, δαπέδου. Η χρήση κονιάματος στο δάπεδο και η απουσία αυλάκων διοχέτευσης του υγρού προς τη δεξαμενή οδηγούν στην υπόθεση πως το πιεστήριο πιθανότατα προοριζόταν για την παραγωγή κρασιού. Σε χαμηλότερο επίπεδο στα βόρεια βρέθηκε η λίθινη βάση, όπου στερεωνόταν ο ξύλινος μηχανισμός συμπίεσης. Όλη η έκταση του δωματίου καλυπτόταν από πήλινες κεραμίδες από την κατάρρευση της στέγης. Το δωμάτιο εκτεινόταν περαιτέρω στα δυτικά και βόρεια. Ο τοίχος που δίνει την εντύπωση πως ορίζει το χώρο στα δυτικά είναι μεταγενέστερος, καθώς

30

31

- 28 Το υστερορωμαϊκό λουτρό από τα νοτιοανατολικά, σήμερα.
- 29 Άποψη του πιεστηρίου πριν από την αφαίρεση του στρώματος καταστροφής με τις κεραμίδες.
- 30 Το ιταλικό κτήριο που έχει διαμορφωθεί σε εκθεσιακό χώρο.
- 31 Συνθήματα στον τοίχο του ιταλικού κτηρίου.

θεμελιώνεται πάνω από το στρώμα των κεραμίδων, στοιχείο που μπορεί να διακρίνει ο επισκέπτης κοιτάζοντάς τον από τα ανατολικά.

12.- Έκθεση ανασκαφών

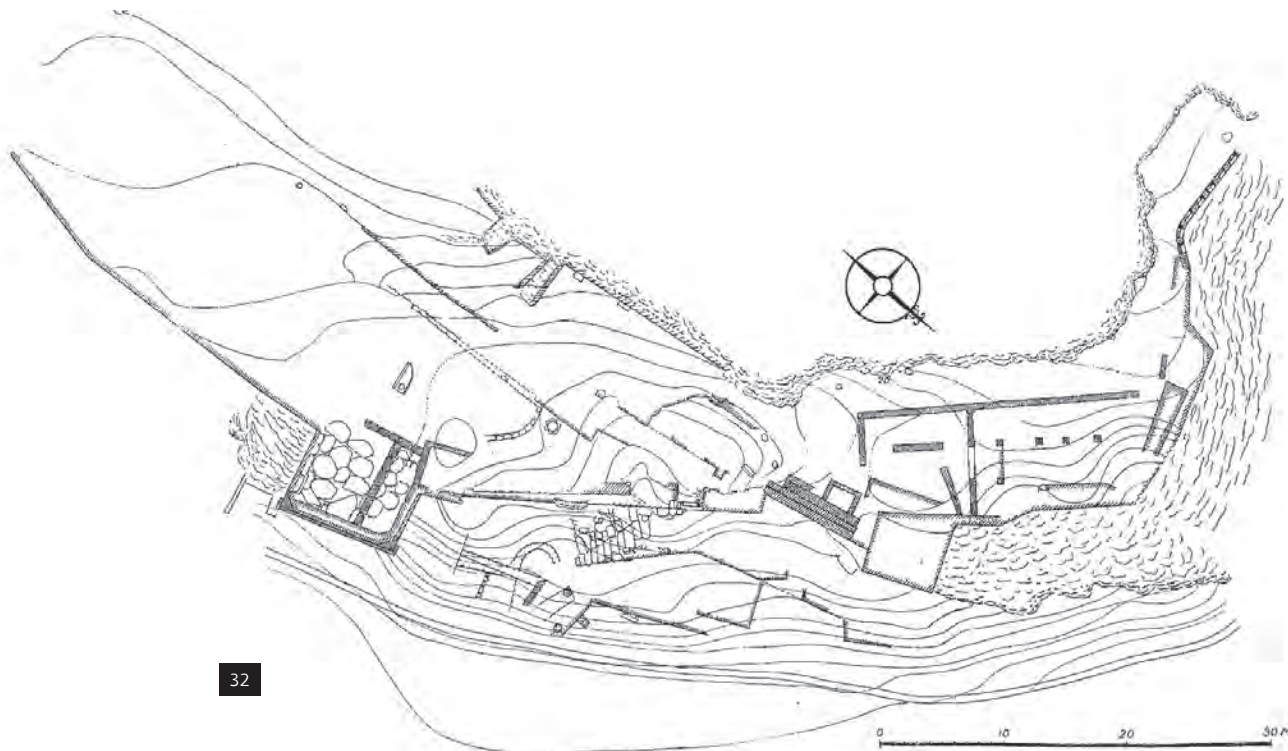
Αφού ανέβουμε τη μνημειώδη πετρόκτιστη κλίμακα, ακολουθούμε την προτεινόμενη διαδρομή προς τα αριστερά (βόρεια), προκειμένου να ξεκινήσει η περιήγησή μας γύρω από το λόφο. Μετά τη μεταλλική γέφυρα, προβάλλει μπροστά μας ένα μικρό μονόχωρο ιταλικό κτήριο, το οποίο έχει μετατραπεί σε εκθεσιακό χώρο. Τμήμα των ενετικών τειχών της ακρόπολης αποτελεί τον πίσω τοίχο του κτηρίου. Οι Ιταλοί μιμήθηκαν την οδοντωτή απόληξη των ενετικών τειχών κατά την προσθήκη καθ' ύψος του νέου τοίχου, ώστε να μην είναι ορατή η νέα κατασκευή από τα βόρεια.

Στο εσωτερικό του κτηρίου αναπτύσσεται μικρή έκθεση με πλούσιο εποπτικό υλικό και τίτλο «Ανασκάπτοντας την αρχαία Ασίνη», η οποία περιγράφει την ανασκαφική διαδικασία μέσα από το παράδειγμα της σουηδικής αποστολής στην Ασίνη. Ανασκαφικά εργαλεία και αντικείμενα από την περίοδο των ανασκαφών της δεκαετίας του 1920 συμπληρώνουν την έκθεση. Στην επιφάνεια του πίσω τοίχου του κτίσματος έχουν διατηρηθεί τα συνθήματα που είχαν γραφτεί από παλιότερους επισκέπτες της Ασίνης. Εξωτερικά του κτηρίου, απέναντι από την είσοδο, υπάρχει ένα από τα κόσκινα που είχαν χρησιμοποιήσει οι Σουηδοί ανασκαφείς.

13.- Στοά

Βγαίνοντας από τον μικρό εκθεσιακό χώρο, συνεχίζουμε προς τα δεξιά, ακολουθώντας το μονοπάτι που περιτρέχει την ακρόπολη. Στα αριστερά μας βρίσκεται πάντα η εσωτερική πλευρά των τειχών. Η διαδρομή μας οδηγεί στην ανατολική πλαγιά του λόφου, περνώντας αρχικά μέσα από το εσωτερικό ενός επιμήκους κτηρίου, το οποίο έχει ερμηνευθεί ως στοά. Το κτήριο, όταν αποκαλύφθηκε από τους Σουηδούς, ήταν ήδη σε αποσπασματική κατάσταση, καθώς η βορειοανατολική πλευρά του είχε καταστραφεί κατά την κατασκευή του ενετικού τείχους. Φθορές είχαν πιθανότατα προκληθεί και στο εσωτερικό του οικοδομήματος από ατεκμηρίωτες ανασκαφικές εργασίες, που φαίνεται πως είχαν πραγματοποιηθεί στις αρχές του 20ού αι.

Το κτήριο είχε μήκος μεγαλύτερο των 23 μ., στον άξονα Β-Ν, και πλάτος 9 μ. Αποτελούνταν από τετράγωνο προθάλαμο στα νότια και κυρίως αίθουσα με δύο σειρές τεσσάρων κιόνων στον άξονα. Τα δύο δωμάτια επικοινωνούσαν με θύρα πλάτους 2,5 μ. Χαρακτηρίζεται από τους ανασκαφείς ως στοά, πιθανόν ρωμαϊκών χρόνων, ανοικτή στα ανατολικά. Σήμερα, διατηρούνται μόνο ελάχιστα ίχνη του δυτικού τοίχου και οι απαραίτητες για την κατασκευή του κτηρίου λαξεύσεις στον φυσικό βράχο.

32

14.- Ανατολική πύλη

Καθώς συνεχίζουμε την πορεία μας προς τα νότια, προς την πλευρά της θάλασσας, είμαστε σε θέση να παρατηρήσουμε τις διαφορές στον τρόπο κατασκευής του τείχους της ακρόπολης που υψώνεται στα αριστερά μας. Στο τμήμα αυτό είναι σαφής η ενετική προσθήκη, με χαρακτηριστικά δομικά στοιχεία τις μικρές πέτρες, τα εμβόλιμα θραύσματα πήλινων κεραμίδων και το συνδετικό κονίαμα.

Το σημείο της διαδρομής που βρίσκεται σε χαμηλότερο επίπεδο συμπίπτει με την περιοχή της εισόδου στην ακρόπολη. Πλησιάζοντας προσεκτικά στα τείχη, θα παρατηρήσουμε πως εδώ καταλήγει λίθινη κλίμακα, πλάτους 3,5 μ., η οποία βαίνει παράλληλα με την εξωτερική πλευρά των τειχών. Από αυτή διατηρούνται 15 σκαλοπάτια. Η κλίμακα στηρίζεται σε όμορφα κτισμένο πολυγωνικό τοίχο, τον οποίο θα έχουμε την ευκαιρία να θαυμάσουμε κατά την περιήγησή μας εξωτερικά των τειχών.

Στις πρώτες ανασκαφικές έρευνες διαπιστώθηκε ότι η κλίμακα οδηγούσε σε κατώφλι μήκους 2 μ. και πλάτους 50 εκ. Στη μία άκρη του υπήρχε υποδοχή για τη στερέωση του άξονα της ξύλινης πόρτας. Το τμήμα αυτό του τείχους συμπληρώθηκε καθ' ύψος κατά την ιταλική κατοχή με την τοποθέτηση λίθων εν ξηρώ.

15.- Ανατολικός πύργος

Κατά την αρχαιότητα η προστασία της πρόσβασης προς την ακρόπολη ενισχυόταν από δύο τετράπλευρους πύργους εκατέρωθεν, στα βόρεια και στα νότια. Ο νότιος πύργος, σωζόμενου ύψους 9,5 μ., είναι μέχρι σήμερα το πιο εμβληματικό μνημείο της Ασίνης. Αφού ανέβουμε μερικά ξύλινα σκαλοπάτια μετά την είσοδο της ακρόπολης, βρισκόμαστε στην επάνω πλευρά του.

- 32 Κάτοψη της περιοχής της εισόδου προς την ακρόπολη. Περιλαμβάνονται η στοά στα βόρεια και ο μεγάλος πύργος στα νότια.
- 33 Άποψη του ταφικού τύμβου στο οικόπεδο Καρμανιόλα.

Στα δεξιά μας προσπεράσαμε το στόμιο μιας από τις πολλές δεξαμενές της πόλης.

Ο πύργος στεφόταν με χαμηλό παραπέτο, ελάχιστα μέλη του οποίου βρίσκονται πια στη θέση τους. Το δάπεδό του καλυπτόταν από μεγάλες, επίπεδες πλάκες ασβεστολίθου. Η στιβαρότητα, το ύψος, χαρακτηριστικά και λεπτομέρειες της κατασκευής του είναι ορατά από την εξωτερική πλευρά των τειχών. Θα επανέλθουμε σε αυτά κατά την περιήγηση περιμετρικά της ακρόπολης.

16.– Οικόπεδο Καρμανιόλα

Η εγκατάσταση κάμπινγκ που λειτουργεί στα ανατολικά της ακρόπολης, μπροστά από τον πύργο, καλύπτει την ιδιοκτησία Καρμανιόλα, όπου τη δεκαετία του 1970 διενεργήθηκε ανασκαφική έρευνα. Στη θέση αυτή αποκαλύφθηκε τμήμα ενός σημαντικού νεκροταφείου των μεσοελλαδικών χρόνων, το οποίο αποτελείτο από έναν λίθινο κυκλικό τύμβο με ταφές σε κιβωτιόσχημους τάφους και πίθους. Το εύρημα μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως στην Ασίνη του τέλους της Μεσοελλαδικής περιόδου υπήρχε μια ομάδα κατοίκων, οι οποίοι είχαν τη δυνατότητα να ανεγείρουν ταφικά μνημεία αυτού του μεγέθους, διαφοροποιούμενοι με αυτή τους την επιλογή από τα μέλη της υπόλοιπης κοινότητας.

Τα αποτελέσματα της ανασκαφής στο οικόπεδο Καρμανιόλα είναι σημαντικά για δύο ακόμα λόγους: Στην περιοχή ήρθαν στο φως σπίτια του τέλους της Μυκηναϊκής περιόδου, τα οποία συνέχισαν να κατοικούνται και από τις επόμενες γενιές χωρίς κάποια ξαφνική διακοπή από βίαιο συμβάν ή εγκατάλειψη, όπως συμβαίνει μετά την κατάρρευση των μυκηναϊκών ανακτόρων σε άλλες θέσεις. Ταυτόχρονα, στα ανώτερα στρώματα της ανασκαφής βρέθηκαν λίγα ίχνη οικιστικής εγκατάστασης της περιόδου 500-225 π.Χ. και αριθμός κιβωτιόσχημων τάφων του α' μισού του 5ου αι. π.Χ., ανατρέποντας τα μέχρι τότε δεδομένα της έρευνας, σύμφωνα με τα οποία η Ασίνη μετά την επίθεση του Άργους το 700 π.Χ. είχε εγκαταλειφθεί.

Οι αρχαιότητες διατηρήθηκαν σε κατάχωση.

Διπλό αγγείο

Ταφικό κτέρισμα, αυτό το διπλό αγγείο με οριζόντια ταινιωτή λαβή έχει ύψος 12,8 εκ. και πλάτος 17,8 εκ. (εικ. 34).

Ήταν ένα από τα κτερίσματα του τάφου 1971-2 από τον τύμβο ΙQ στο οικόπεδο Καρμανιόλα. Τα σώματα του αγγείου διακοσμούνται με την παράσταση τριών πουλιών. Τα πτηνά αποδίδονται με σκούρο καστανό χρώμα πάνω στην ανοικτή επιφάνεια ενώ το σώμα τους γεμίζει με ερυθρό χρώμα.

Σιδερένια καττύματα

Ζευγάρι σιδερένιων καττυμάτων από γυναικεία ταφή (εικ. 35). Βρέθηκε μαζί με αριθμό αγγείων στον

- 34 Διπλό αγγείο. 1700-1600 π.Χ. Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου.
- 35 Σιδερένια καττύματα. 500-475 π.Χ. Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου.
- 36 Άποψη του «Πύργου του Πρίγκιπα» κατά τις σουηδικές ανασκαφές.
- 37 Άποψη της παραλίας της Πλάκας Δρεπάνου από την Ασίνη. Στο βάθος η χερσόνησος «Νησί».
- 38 Αεροφωτογραφία του πιεστήριου.

34

35

κιβωτιόσχημο τάφο 1971-9 του οικοπέδου Καρμανιόλα. Διακρίνονται τα καρφιά, όπου στερεωνόταν το τμήμα της σόλας του υποδήματος από φθαρτό υλικό. Ο τάφος είχε δεχτεί την ταφή γυναίκας.

17.- Πύργος Πρίγκιπα

Συνεχίζουμε την ανάβαση προς την ακρόπολη, ακολουθώντας το κατασκευασμένο από ξύλινα στοιχεία μονοπάτι. Στα αριστερά και έως τη χερσόνησο «Νησί» στην απέναντι πλευρά, απλώνεται η παραλία της Πλάκας Δρεπάνου. Την 6η χιλιετία π.Χ., η ακτογραμμή εκτεινόταν σχεδόν 700 μ. βορειότερα, σύμφωνα με τον Zangger.

Από αυτό το σημείο και έως τον «Πύργο του Πρίγκιπα», το μονοπάτι διαμορφώθηκε μέσα στο παλιό ιταλικό χαράκωμα. Στα αριστερά, 70 μ. περίπου μετά το χώρο στάσης και θέασης, προβάλλει ένας τετράγωνος πύργος του ελληνιστικού τείχους, που σώζεται σε ύψος 4 δόμων. Ο πύργος είναι κτισμένος κατά το πολυγωνικό σύστημα τοιχοποιίας από ντόπιο, γκρίζο ασβεστόλιθο. Σε αντίθεση με την ανατολική, εύκολα προσβάσιμη πλευρά της ακρόπολης, η βραχώδης και απόκρημνη νότια πλαγιά του λόφου δεν απαιτούσε στιβαρές κατασκευές. Εδώ, τα τείχη έχουν χαμηλό ύψος και μικρούς πύργους για την ενίσχυσή τους. Ο πύργος που βρίσκεται μπροστά μας ονομάστηκε από τους Σουηδούς «ο Πύργος του Πρίγκιπα» καθώς στην ανασκαφή του είχε λάβει μέρος ο πρίγκιπας Γουστάβος. Στη βόρεια πλευρά του, το στόμιο μιας ακόμα δεξαμενής καλύπτεται με γυάλινο στέγαστρο.

18.- Πιεστήριο

Φτάνουμε στο πιο ψηλό σημείο της διαμορφωμένης διαδρομής, όπου συναντάμε τα κατάλοιπα ενός ορθογωνίου δωματίου διαστάσεων 3,5x5,5 μ. Για την κατασκευή του έχει επιπεδοποιηθεί ο φυσικός βράχος, ο οποίος αποτέλεσε τμήμα του δαπέδου και των τοίχων του. Όπου ήταν απαραίτητο, το δάπεδο συμπληρώθηκε με επίπεδους λίθους και επιστρώθηκε με κονίαμα. Στο κέντρο σχεδόν του δωματίου έχει αφεθεί υπερυψωμένη κυκλικής κάτοψης επιφάνεια με ορθογώνια εγκοπή. Το δάπεδο του δωματίου έχει κλίση προς δύο δεξαμενές, βάθους 67 εκ. και 50 εκ., οι οποίες διανοίχτηκαν στον φυσικό βράχο, η πρώτη κοντά στον ανατολικό τοίχο και η δεύτερη στη νοτιοανατολική γωνία του δωματίου. Τα τοιχώματά τους συμπληρώθηκαν με μικρά τεμάχια κεραμίδων και κονίαμα. Στον πυθμένα τους βρέθηκαν θραύσματα μεγάλων, άβαφων αγγείων.

Το δωμάτιο χρονολογείται στους ελληνιστικούς και ρωμαϊκούς χρόνους. Λειτουργούσε ως πιεστήριο για την επεξεργασία αγροτικών προϊόντων. Στη βάση που βρίσκεται στο κέντρο του δωματίου προσαρμοζόταν πιθανότατα ο ξύλινος εξοπλισμός για το σύστημα συμπίεσης του καρπού. Το παραγόμενο υγρό θα κατέληγε, κυλώντας πάνω στο κατωφερές δάπεδο, στις δύο δεξαμενές.

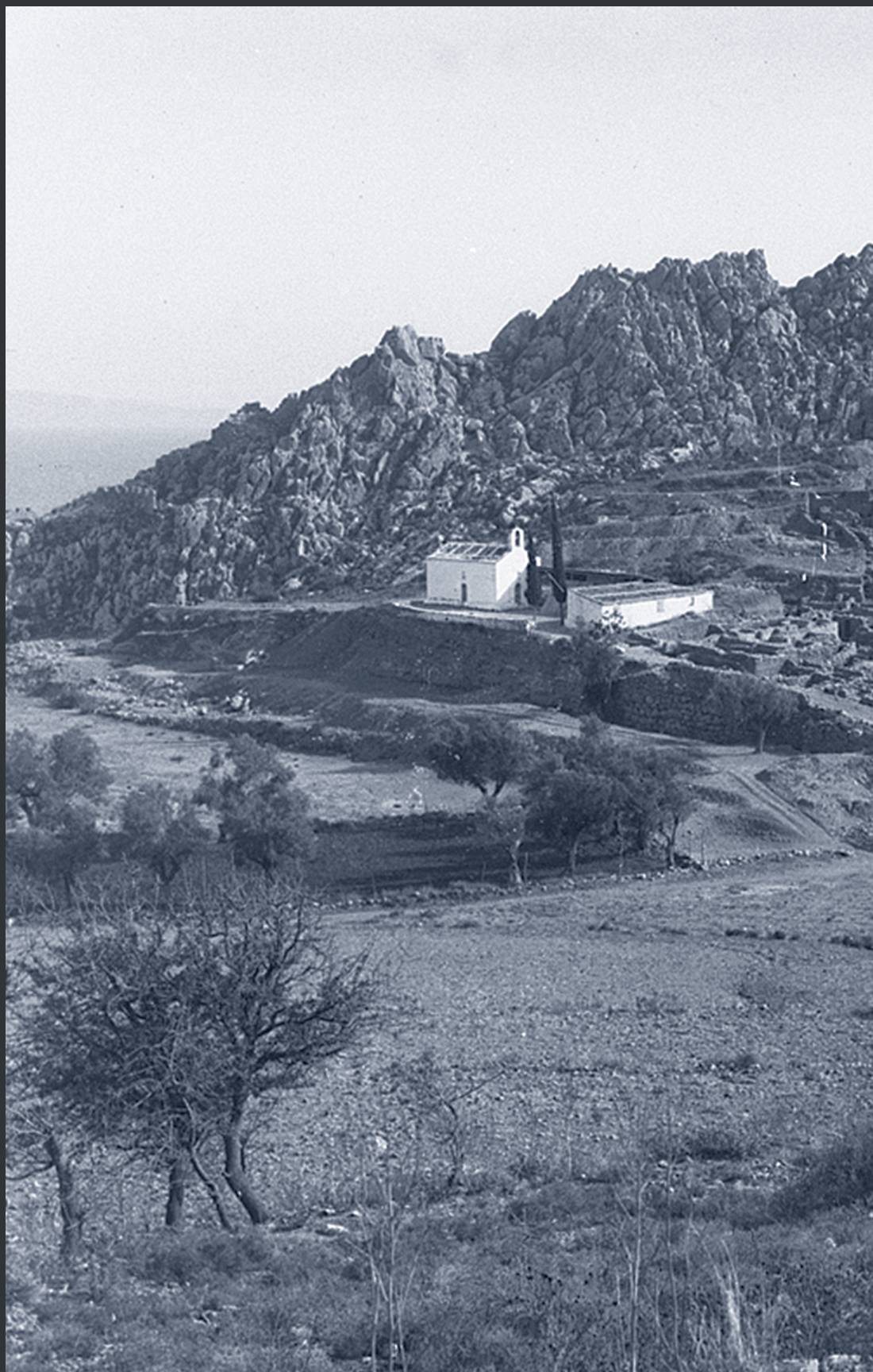
36

37

38

39 Η αρχαία Ασίνη μετά την ολοκλήρωση των πρώτων σπουδικών

ανασκαφών. Άποψη από το λόφο της Μπαρμπούνας.

40

- 40 Άποψη του τείχους από την πλευρά της θάλασσας.
- 41 Η πρωτοελλαδική οικία σήμερα.
- 42 Πήλινο αποτύπωμα σφραγίδας. 3η χιλιετία π.Χ. Αρχαιολογικό Μουσείο Ναυπλίου.
- 43 Το ιταλικό παρατηρητήριο-πολυβολείο σήμερα.
- 44 Το πιεστήριο την περίοδο των σουηδικών ανασκαφών.

41

19.– Πλάτωμα πολυγωνικού τείχους

Κατεβαίνοντας τα λίγα σκαλοπάτια που συναντάμε στα δυτικά του πιεστηρίου, φτάνουμε σε μια μεγάλη για τα δεδομένα της ακρόπολης της Ασίνης επίπεδη έκταση, η οποία αποκαλείται «Πλάτωμα πολυγωνικού τείχους». Η ονομασία προέρχεται από το όμορφα κατασκευασμένο τείχος των ελληνοιστικών χρόνων, που κτίστηκε μεταξύ δύο βράχων, προκειμένου να συγκρατηθεί η επίχωση και να διαμορφωθεί το τεχνητό αυτό πλάτωμα. Στην πλευρά αυτή έχει τοποθετηθεί ψηλό μεταλλικό κιγκλίδωμα για την προστασία των επισκεπτών. Το ελληνοιστικό τείχος είναι ορατό μόνο από το δρόμο που οδηγεί από το Καστράκι στο Τολό. Πιθανότατα αντικατέστησε προηγούμενη αναλημματική κατασκευή, καθώς στο πλάτωμα αποκαλύφθηκαν κατάλοιπα της Πρωτοελλαδικής και της Μεσοελλαδικής περιόδου.

20.– Πρωτοελλαδική οικία

Σήμερα, στη νοτιανατολική πλευρά του πλατώματος διατηρείται το περίγραμμα ενός μικρού δωματίου, το οποίο ανήκε σε μεγαλύτερων διαστάσεων πρωτοελλαδική οικία. Στο δάπεδο της οικίας είχαν κατόπιν ανοιχθεί δύο κιβωτιόσχημοι τάφοι των μεσοελλαδικών χρόνων.

Αποτύπωμα σφραγίδας

Το αποτύπωμα σφραγίδας σε πηλό της εικόνας 42 βρέθηκε μαζί με όστρακα της Πρωτοελλαδικής περιόδου στην περιοχή του «Πλατώματος του πολυγωνικού τείχους». Διατηρεί δύο ακέραια σφραγίσματα και δύο ακόμα τμήματα με παράσταση αράχνης που περιβάλλεται από μαιάνδρο. Το μοτίβο φανερώνει επαφές του οικισμού με την Κρήτη. Σφραγίδες από ποικίλα υλικά και σφραγίσματα έχουν βρεθεί σε διάφορα σημεία της πρωτοελλαδικής εγκατάστασης, δείγμα της ύπαρξης και στην Ασίνη ενός συστήματος ελέγχου για την κατασκευή, την αποθήκευση και το εμπόριο προϊόντων.

21.– Ιταλικό πολυβολείο

Στη νότια πλευρά του πλατώματος, την περίοδο της ιταλικής κατοχής, κτίστηκε ένα ακόμα παρατηρητήριο-πολυβολείο. Το κτίσμα, ενσωματωμένο στο βραχώδες περιβάλλον, παρείχε πλήρη κατόπτευση του Αργολικού κόλπου. Διακοσμημένο με βοτσαλωτό δάπεδο, διατηρεί μέχρι σήμερα ίχνη από τις εγχάρακτες ιταλικές επιγραφές.

Στα δεξιά αναγραφόταν το όνομα του τάγματος που στρατοπέδευσε στην Ασίνη και στα αριστερά η ημερομηνία που κτίστηκε το πολυβολείο, 9 Μαρτίου 1942. Χαρακτηριστική είναι η παράλληλη αναγραφή της χρονολογίας κατασκευής και με το φασιστικό σύστημα μέτρησης του χρόνου. Σύμφωνα με αυτό, το 1942 είναι το έτος ΧΧ (20), με αφετηρία τη χρονιά που ο Μουσολίνι πραγματοποίησε την πορεία του προς τη

Ρώμη. Στο πολυβολείο κατέληγαν χαρακώματα, τα οποία περιέτρεχαν το λόφο και συνένδεαν τις διάφορες στρατιωτικές εγκαταστάσεις.

22.- Πιεστήριο

Πριν ξεκινήσει η κατάβαση από τη δυτική πλευρά της ακρόπολης, θα παρακάμψουμε τη βασική διαδρομή, προκειμένου να επισκεφθούμε ένα ακόμα πιεστήριο ελληνιστικών χρόνων. Αμέσως μετά τη στάση θέασης και ανάπαυσης με το ημικυκλικό παγκάκι, θα ακολουθήσουμε το χωμάτινο, αρχικά ανηφορικό μονοπάτι προς τα νοτιοανατολικά. Έπειτα από περίπου 70 μ. θα φτάσουμε στο πιεστήριο.

Όταν ανακαλύφθηκε αποτελούνταν από συνεχόμενους χώρους που εκτείνονταν σε διαφορετικά επίπεδα στην πλαγιά του λόφου, σε μήκος μεγαλύτερο των 13 μ.

Στο ανώτερο επίπεδο διακρίνεται σήμερα ο χώρος, όπου γινόταν η διαδικασία της συμπίεσης. Η διάταξη των σταθερών εγκαταστάσεων μοιάζει αρκετά με εκείνη του πιεστηρίου που συναντήσαμε πριν από την κλίμακα ανόδου προς την ακρόπολη, ως προς τη διάταξη τριών βασικών στοιχείων: της επιφάνειας πίεσης, της δεξαμενής και του μέλους με τις δύο ορθογώνιες υποδοχές, όπου θα στερεωνόταν ο εξοπλισμός συμπίεσης. Το δάπεδο του χώρου σχηματιζόταν από μικρά τεμάχια κεραμίδων, συνδεδεμένα και καλυμμένα με κονίαμα. Η κλίση του δαπέδου οδηγούσε το υγρό προς τη μικρή, τετράπλευρη δεξαμενή, βάθους 55 εκ., μέσω δύο οπών που είχαν ανοιχθεί στο υπερυψωμένο χείλος της. Το μέλος με τις υποδοχές για τη στερέωση του εξοπλισμού συμπίεσης βρίσκεται στην ίδια ευθεία με την επιφάνεια πίεσης, 20 εκ. χαμηλότερα από το δάπεδο του δωματίου. Η είσοδος στο συγκρότημα γινόταν από τα νότια, όπου βρέθηκε λίθινο κατώφλι μήκους 1,35 μ. με δύο εγκοπές στις άκρες για την τοποθέτηση των αξόνων της θύρας.

Η ύπαρξη πιεστηρίων στην ακρόπολη της Ασίνης, σε μέρος βραχώδες και δυσπρόσιτο, όπου η μεταφορά του αγροτικού προϊόντος θα ήταν ιδιαίτερα κοπιαστική και χρονοβόρα, δημιουργεί εύλογες απορίες. Κατά την Β. Wells, η Ασίνη των ελληνιστικών χρόνων ήταν ένα οχυρωμένο χωριό, όπου μέρος της καλλιέργειας θα μπορούσε να γίνεται και εντός των τειχών. Στην περίπτωση αυτή, τα τείχη θα λειτουργούσαν και ως αναλημματικοί τοίχοι για τη συγκράτηση των χωμάτων και τη δημιουργία εκτάσεων για την καλλιέργεια ελαιόδεντρων, αμπελιών ή σιτηρών. Στη φροντίδα τους θα συνέβαλλαν και οι πολλές δεξαμενές νερού που έχουν εντοπιστεί στην πόλη.

ΤΟΛΟ

Επιστρέφουμε από το πιεστήριο στο βασικό μονοπάτι, προκειμένου να ολοκληρώσουμε την περιήγηση γύρω από την ακρόπολη. Η κατηφορική διαδρομή ακολουθεί

42

43

44

45 Αποψη του Τολού τη δεκαετία του 1920.

46 Ο αναλημματικός τοίχος της κλίμακας προς την ακρόπολη κατά τις ανασκαφικές εργασίες.

το άλλοτε λιθόστρωτο και άλλοτε βαθμιδωτό ιταλικό μονοπάτι, το οποίο στο μεγαλύτερο τμήμα του έχει αποκατασταθεί. Από αυτή την πλευρά έχουμε την ευκαιρία να αγναντέψουμε τον προφυλαγμένο κόλπο του Τολού. Ο κόλπος κλείνει στα δυτικά από το νησάκι της Ρόμβης και πιο πίσω το Δασκαλειό. Στο εσωτερικό του λιμανιού διακρίνεται το βραχώδες Κορωνήσι.

Στον κόλπο του Τολού ελλιμενίστηκε ο στόλος του ναυάρχου Μοροζίνι το 1686, πριν ξεκινήσει την εκστρατεία για την ανακατάληψη του Ναυπλίου από τους Τούρκους. Μετά την αποχώρηση των Ενετών, η περιοχή επανήλθε στα χέρια των Οθωμανών, όπου και παρέμεινε έως την Ελληνική Επανάσταση. Με την ίδρυση του ελληνικού κράτους, στον έρημο τόπο εγκαταστάθηκαν Κρήτες, πρόσφυγες της Κρητικής Επανάστασης, κατόπιν ψηφισμάτων του Ι. Καποδίστρια και της Αντιβασιλείας, το 1931 και το 1934. Το χωριό ονομάστηκε τότε Μινώα. Μετονομάστηκε επισήμως σε Τολό το 1916. Η άγονη γη γρήγορα οδήγησε τους κατοίκους στην ενασχόληση με τη θάλασσα. Με την ανάπτυξη του τουρισμού, το μικρό ψαροχώρι εξελίχθηκε σε τουριστικό θέρετρο.

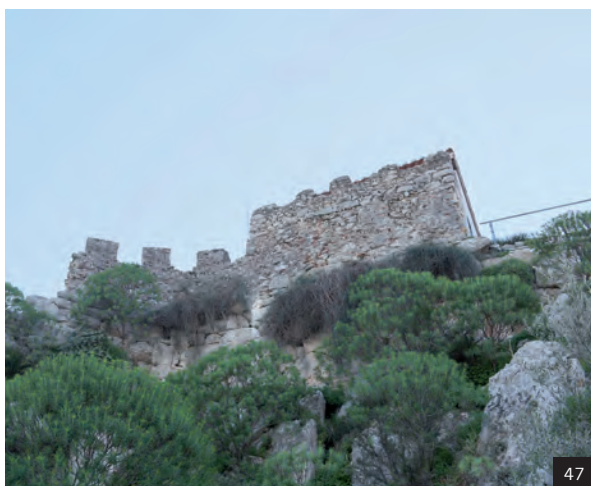
23.- Τείχη

Μετά την ολοκλήρωση της περιήγησης εντός των τειχών της Ασίνης και βγαίνοντας από την αρχαία πύλη της πόλης, ο επισκέπτης μπορεί να ακολουθήσει τον αμαξιτό δρόμο προς ανατολικά και κατόπιν νότια, έως την παραλία της Πλάκας. Από εδώ θα έχει τη δυνατότητα να δει την ισχυρή ελληνιστική οχύρωση, την είσοδο προς την ακρόπολη και να θαυμάσει τον εντυπωσιακό ανατολικό πύργο. Ταυτόχρονα, με ευκολία θα διακρίνει τις διαφορετικές κατασκευαστικές φάσεις του τείχους.

Αμέσως μετά την πύλη και στρέφοντας το βλέμμα ψηλά στο βράχο, στο σημείο όπου βρίσκεται το ιταλικό κτίσμα με τον μικρό εκθεσιακό χώρο, ο παρατηρητικός επισκέπτης θα διαπιστώσει ότι το τείχος εμφανίζει τρεις διαφορετικές κατασκευαστικές φάσεις. Στο κατώτερο τμήμα, οι μεγάλοι δόμοι κατά το πολυγωνικό σύστημα κτίστηκαν την Ελληνιστική περίοδο και ανήκουν στην πρώτη φάση του. Κατά τη Β' Ενετοκρατία, το τείχος συμπληρώθηκε καθ' ύψος με μικρούς λίθους, κεραμίδες και κονίαμα. Σε αυτή τη φάση, το τείχος στεφόταν με οδοντωτή απόληξη. Την περίοδο της Κατοχής, όταν δημιουργήθηκε το ιταλικό κτίσμα, το τείχος υψώθηκε ακόμα περισσότερο. Για την αποτελεσματικότερη κάλυψη και απόκρυψη της κατασκευής, οι Ιταλοί μιμήθηκαν τον τρόπο δόμησης και την οδοντωτή απόληξη της ενετικής φάσης.

Ο δρόμος συνεχίζει να περιτρέχει το βράχο της Ασίνης, περνώντας έξω από τα τείχη. Στην ανατολική πλευρά αρχικά ξεχωρίζει ο ισχυρός αναλημματικός τοίχος της κλίμακας που οδηγούσε στην πύλη της ακρόπολης. Είναι κτισμένος με μεγάλα μέλη από ασβεστόλιθο κατά το πολυγωνικό σύστημα. Το

- 47 Άποψη των τειχών της ακρόπολης, στην περιοχή του ιταλικού κτηρίου. Διακρίνονται τρεις διαφορετικές κατασκευαστικές φάσεις του τείχους.
- 48 Άποψη του αναλημματικού τοίχου της κλίμακας που οδηγούσε στην ακρόπολη.

47

48

κατώτερο τμήμα της κλίμακας δεν διατηρείται. Στην περιοχή αυτή οι πρώτοι ανασκαφείς αναφέρουν την ύπαρξη ενός ρωμαϊκού λουτρού με υπόκαυστα, χωρίς περαιτέρω στοιχεία. Το λουτρό καταστράφηκε κάποια στιγμή μετά την αποκάλυψή του, ίσως κατά τη διάνοιξη του αμαξιτού δρόμου, ο οποίος αντικατέστησε παλιότερο, στενό μονοπάτι.

Μπροστά από την κλίμακα προβάλλει ο μεγάλος ανατολικός πύργος του τείχους. Ο πύργος σήμερα φτάνει τα 9,5 μ., ύψος που δεν πρέπει να απέχει πολύ από το αρχικό του, καθώς πιθανολογείται η ύπαρξη ενός μόνο επιπλέον δόμου. Στη βάση του εξέχει από τα τείχη 5,5 μ. και 7 μ. στα βόρεια και νότια αντίστοιχα, ενώ η ανατολική του πλευρά έχει μήκος 10,3 μ. Αποτελείται από 14 δόμους πολυγωνικών λίθων. Οι δύο κατώτεροι δόμοι έχουν βαθμιδωτή διάταξη. Πάνω από αυτούς, οι γωνίες του πύργου έχουν κοπεί διαγώνια και στις ακμές τους έχει χαραχτεί κατακόρυφη ταινία. Η διαμόρφωση αυτή ακολουθείται σε οκτώ συνεχείς δόμους. Η βαθμιδωτή διάταξη των κατώτερων δόμων συμβάλλει στη στατική επάρκεια του πύργου, ο οποίος συγκρατεί στο εσωτερικό του μεγάλο όγκο χώματος. Η διαγώνια διαμόρφωση των σημείων ένωσης των πλευρών του πύργου θεωρήθηκε ότι αποσκοπούσε στην αποτελεσματική αντιμετώπιση των πολιορκητικών κριών, καθώς πιθανή προσβολή των γωνιαίων λίθων οδηγεί ταχύτερα στην κατάρρευση όλου του οικοδομήματος. Η χάραξη των κατακόρυφων ταινιών βοήθησε τους τεχνίτες κατά τις οικοδομικές εργασίες.

Τα τείχη της Ασίνης κτίστηκαν στο τέλος του 4ου αι. π.Χ. Αρκετοί μελετητές έχουν εκφράσει την άποψη πως η κατασκευή τους αποτελούσε μέρος του φιλόδοξου προγράμματος του Δημητρίου Πολιορκητή, γιου του Αντιγόνου του Μονόφθαλμου, στρατηγού του Μεγάλου Αλεξάνδρου, ο οποίος κυριαρχούσε στο Αιγαίο τα χρόνια γύρω από το 300 π.Χ.

Ο χωμάτινος δρόμος μάς οδηγεί στην παραλία της Πλάκας, ολοκληρώνοντας την περιήγησή μας στην αρχαία Ασίνη. Μπροστά μας απλώνεται ο ήρεμος Αργολικός κόλπος και οι ακατοίκητες νησίδες της Πλατείας και της Υψηλής. Τον ίδιο ορίζοντα αντίκριζαν πάντα οι κάτοικοι της Ασίνης, άλλοτε περιμένοντας να ξεπροβάλουν εμπορικά πλοία γεμάτα αγαθά και άλλοτε αγωνιώντας για την άφιξη επίδοξων κατακτητών, με την ελπίδα ότι ο απόκρημνος βράχος τους θα τους προστατεύσει.

* Οι φωτογραφίες αρ. 3, 4, 5, 6, 13, 15, 19, 20, 23, 26, 32, 33, 36, 39, 44, 45, 46 προέρχονται από το αρχείο του Σουηδικού Ινστιτούτου Αθηνών.

Οι φωτογραφίες αρ. 2, 7, 8, 9, 10, 14, 21, 22, 24, 27, 29, 31, 34, 35, 38, 40, 42 και η κάτωψη της σελίδας 122 προέρχονται από το αρχείο της Εφορείας Αρχαιοτήτων Αργολίδας /ΥΠΠΟΑ - ΤΑΠ.

49 Ο ανατολικός πύργος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Dietz S., *Asine II Results of the Excavations East of the Acropolis 1970-1974, The Middle Helladic Cemetery, The Middle Helladic and Early Mycenaean Deposits*, Acta Instituti Atheniensis Regni Sueciae, 40, 24:2, Stockholm 1980.
- Frizell B.S., *An Early Mycenaean Settlement at Asine: The Late Helladic IIB-III A: 1 Pottery*, Göteborg 1980.
- Frödin O. / A.W. Persson, *ASINE Results of the Swedish Excavations 1922-1930*, Stockholm 1938.
- Hägg R., «The House Sanctuary at Asine revisited», στο R. Hägg / N. Marinatos (επιμ.), *Sanctuaries and Cults in the Aegean Bronze Age. Proceedings of the First International Symposium at the Swedish Institute in Athens, 12-13 May, 1980*, Acta Instituti Atheniensis Regni Sueciae, 40, 28, Stockholm 1981, σ. 91-94.
- Hägg R., «Funerary meals in the Geometric necropolis at Asine», στο R. Hägg (επιμ.), *The Greek Renaissance of the eight century BC: tradition and innovation. Proceedings of the Second International Symposium at the Swedish Institute in Athens, 1-5 June, 1981*, Acta Instituti Atheniensis Regni Sueciae, 40, 30, Stockholm 1983, σ. 189-193.
- Hägg R. / Nordquist G.C. / Wells B. (επιμ.), *Asine III. Supplementary Studies on the Swedish Excavations 1922-1930*, Acta Instituti Atheniensis Regni Sueciae, 40, 45:1, Stockholm 1996.
- Höghammar K., «The dating of the Roman bath at Asine in Argolis», *Opuscula Atheniensia* 15 (1984), σ. 79-106.
- Nordquist G.C., «A Middle Helladic Village Asine in the Argolid», *Boreas* 16, Uppsala 1987.
- Nordquist G.C., «Asine- A Middle Helladic Society», *Hydra Working Papers in Middle Bronze Age Studies* 3 (1987), σ. 15-25.
- Penttinen A., «Excavations on the Acropolis of Asine in 1990», *Opuscula Atheniensia* 21 (1996), σ. 149-167.
- Poulsen E., «The Post Geometric Periods. The Post-Geometric Settlement Material and Tombs of the Hellenistic Period» στο *Asine II, Results of the Excavations East of the Acropolis 1970-1974*, Acta Instituti Atheniensis Regni Sueciae, 40, 24:6:2, Stockholm 1994.
- Sjöberg B.L., «Settlement activity at Late Helladic Asine in the Argolid», *Opuscula Atheniensia* 28 (2003), σ. 185-201.
- Sjöberg B.L., *Asine and the Argolid in the Late Helladic III Period: A socio-economic study*, BAR International Series 1225, Oxford 2004.
- Styrenius C.-G., *Asine, En svensk utgrävningsplats i Grekland*, Medelhavsmuseet, Stockholm 1998.
- Voutsaki S. / Dietz S. / Nijboer A.J., «Radiocarbon analysis and the history of the East Cemetery, Asine», *Opuscula* 2 (2009), σ. 31-56.
- Voutsaki S., «The Domestic Economy in the Middle Helladic Asine», *Bulletin de Correspondance Hellénique*, Suppl. 52, MESOHELLADIKI (2010), σ. 765-779.
- Wells B., *Asine II: Results of the Excavations East of the Acropolis 1970-1974, The Protogeometric Period: An Analysis of the Settlement*, Acta Instituti Atheniensis Regni Sueciae, 40, 24:4:2, Stockholm 1983.
- Wells B., «Apollo at Asine», *Πρακτικά Γ' Διεθνούς Συνεδρίου Πελοποννησιακών Σπουδών, Καλαμάτα, 8-15 Σεπτεμβρίου 1985*, τόμ. Β: Αρχαιότης και Βυζάντιον. Πελοποννησιακά Παράρτημα 13B, Αθήνα 1987-1988, σ. 349-352.
- Wells B., «The walls of Asine», *Opuscula Atheniensia* 19 (1992), σ. 135-142.
- Wells B. (επιμ.), *New Research on old Material from Asine and Berbati in Celebration of the Fiftieth Anniversary of the Swedish Institute at Athens*, Acta Instituti Atheniensis Regni Sueciae, 80, 17, Stockholm 2002.
- Zangger E., «The island of Asine: A palaeogeographic reconstruction», *Opuscula Atheniensia* 20 (1994), σ. 221-239.